

100

Vu c

Latv. Nod.

ZVĒRINĀTA ADVOKĀTA PALĪGS

JĀNIS ZARIŅŠ

34
—
673

MANTOJUMA DALĪŠANA TIESAS CEĻĀ

1 9 3 5

A U T O R A I Z D E V U M S

L. V. 3.
In. ~~305128~~ ✓

0309018161

„Latvju Kultūras” spiestuve, Rīgā, Tērbatas ielā 15/17

Mantojuma dalīšana tiesas ceļā.

I.

Ar mantojuma devēja nāvi mantiniekiem pieder tiesība uz mantojumu, t. i. tiesība iegūt mantojumu caur viņa pieņemšanu (jus acquirendae hereditatis), pie kam pieņemšanai tiek dots atpakalējošs spēks, un šī pieņemšana tiek attiecināta uz mantojuma atklāšanas momentu (Latv. Civ. Lik. 2622. p. un Erdmans III. l. p. 19.).

Līdz ar to mūsu Civillikumī (L. C. L. 2622. p.) nosaka, ka mantiniekiem pēc likuma, vai arī pēc testamenta, jeb līguma par mantinieku iecelšanu ir jāizsaka tikai sava vēlēšanās un gatavība pieņemt mantojumu, bet faktiskā iestāšanās valdīšanā jeb ievešana (immissio), kā to prasa bij. Krievijas X. sēj. I. d. noteikumi, nav vajadzīga. (Erdmans III. l. p. 412.).

Pēc Latv. Civ. Lik. 1691. un 1693. p. p. satura un izpratnes, mantojums ir visu to mantu un pārejai iespējamo tiesību un šaistību kopojums, kas piederēja mirējam viņa miršanas dienā un mantinieki uz mantošanas tiesību pamata, pieņemot mantojumu, stājas mantojuma devēja juridiskās attiecībās: uz viņiem pāriet viss mantas devēja mantu, tiesību un pienākumu kopojums.

Ja mantotā manta pāriet uz vairākiem mirušā mantiniekiem un tā viņiem pieder kopīgi, tad mantinieki var šo mantu vai nu valdīt to medalīti, saskaņā ar Latv. Civ. Lik. 927.—941. p. p. un 2677. p. un Latgalē X. sēj. I. d. 1313. p. pēc tā paša lik. 543.—555. p. p. noteikumiem, jeb arī prasīt mantojuma dalīšanu, pamatojoties uz L. C. L. 940. un 2685. p. p. un Latgalē uz X. sēj. I. d. 1313. p. noteikumiem.

Kopīgā valdīšanā parasti biežāk paliek tādi mantas īpašnieki, kas to ir ieguvuši uz speciālas vienošanās pamata kā līdzīpašnieki un reizē ar to arī jau nokārtojot un regulējot kopīgas valdīšanas kārtību un veidu un it sevišķi, kad arī manta nevar tikt sadalīta reālās daļās.

Bet kad mantu iegūst kopīgi bez tādas iepriekšējas vienošanās, par piem. uz mantošanas tiesību pamata vairāki līdzmantinieki, tad šī kopīgā valdīšana ir retāka parādība un pie mazākas iespējas izvest mantas sadalīšanu — līdzmantinieki cenšas arī panākt šas mantas sadalīšanu.

Ja mantinieki nav spējuši savā starpā labprātīgi vienoties, tad viņi ir spiesti griezties pie tiesas dēļ mantojuma sadalīšanas, un par iemeslu tam ir ne tikai strīdus un nesaskaņas līdzmantinieku starpā, bet jo vairāk tie neizdevīgie noteikumi, kuŗus piedāvā citi līdzmantinieki labprātīga izlīguma ceļā, un tamdēļ arī neapmierinātie līdzmantinieki griežas pie tiesas, lai panāktu taisnīgākus sadalīšanas noteikumus. Gadās arī bieži, ka daži no mantiniekiem dzīvo mantojuma objektā un pārvalda to, ne-

maz nedomājot par sadalīšanu, un tādā gadījumā pārējiem ir izdevīgāki prasīt atzīšanu mantojuma sadalīšanu, nekā prasīt norēķinu un pienākošas viņiem ienākuma daļas izmaksu.

Ja mantinieki būtu savā starpā pat vienojušies par palikšanu kopmantībā, tad tādai vienošanai ir spēks tikai uz zināmu laiku (L. C. L. 2689. p.), bet vienošanās par to, lai mantojuma sadalīšana nekad nenotiktu, atzīstama par spēkā neesošu. Lidzīgi tam arī pats mantojuma atstājējs var aizliegt saviem mantiniekiem sadalīšanu tikai uz zināmu laiku, bet nevar to aizliegt uz visiem laikiem (L. C. L. 2690. p.).

Tamdej arī uz mantojuma pamata iegūtās mantas līdzpašnieks nav spiests palikt mantojuma kopvaldīšanā, un ja visi mantinieki mantojumu pieņēmuši, tad katrs no viņiem var prasīt mantojuma dališanu, un tāda tiesība katram līdzmantiniekam pieņer uz paša likuma pamata (L. C. L. 2677. p.).

Mantojuma dališana var tikt izvesta starp līdzmantiniekiem: 1) labprātīgi, mājas kārtībā, bez tiesas piedalīšanās, vai 2) piespiedu kārtībā ar tiesas piedalīšanos (L. C. L. 2695. p. un Latgal. civ. lik. 1315. p.).

Tā kā šī referāta temats ir mantojuma dališana tiesas ceļā, tad līdz ar to varētu piebilst, ka izvesto labprātīgi mantojuma dališanu, līdzmantinieki, kas ir slēguši šo līgumu, var apstrīdēt Latvijas rietumu daļā uz L. C. L. 2742. p. pamata gadījumos, kad ir nodarīts dalībniekiem pametums vairāk par pusi, vai notikusi svarīga maldība un c., bet dališana, kas izdarīta uz likumīgā spēkā nākušā tiesas sprieduma pamata, nav apstrīdama (L. C. L. 2741. p.). Bet Latgalē taisni pretēji: dališanu, izvestu uz labprātīgas vienošanās pamata, apstrīdēt nevar (Latg. civ. lik. 1332. p.), bet dališanu tiesas ceļā, mantinieks, kas atrod, ka viņam ir izdarīta pārrestība, var apstrīdēt un prasīt pārdališanu viena gada laikā, skaitot no pirmās dališanas apstiprināšanas dienas (Latg. civ. lik. 1332. un 1335. p. p. un Civilpr. nol. 1738. (1420.) p., pie kam tiesa luko cauri un izspriež lietu iztiesāšanai vispārējās tiesu iestādēs noteiktā kārtībā. Tā tad šini gadījumā šī jaunā prasība ir vērsta uz tādu attiecību grozīšanu vai izbeigšanu, kuŗas nodibinātas ar agrāk taisīto spriedumu, pateicoties tam, ka iestājušies jauni apstākļi. Šāda tipa prasības atsevišķos gadījumos ir paredzētas likumos, kā par piem. Civilpr. nol. 239. p. un Kriev. X. sēj. I. d. 683. p. 6. p. un dzelzceļu lik. 97. p. 5. p. (V. V. 89 Nr. 1932. g. 22. apr.; sk. arī Latv. Sen. 1929. g. 22. nov. spr. Nr. 869.).

Mantojuma dališanas kārtību tiesas ceļā nosaka Civilpr. nol. 1641.—1657. p. p. un bez tam speciāli uz mantojuma dališanu, Latgalē attiecas Civilpr. nol. 1735. un 1738. p. p., kamdej arī jāapstājas kaut īsumā pie tiesāšanas apsardzības kārtībā, pie šī institūta vēsturiskās attīstības un izcelšanās.

II.

Pirms 1864. g. tiesu iestāžu reformas agr. Krievijā un līdz 1866. gada likuma izdošanai par tiesāšanas lietām kārtojamām apsardzības kārtībā, šādu lietu kārtošana tika sadalīta starp administratīviem orgāniem un tiesu iestādēm un šās lietas tika apzīmētas par tiesas pārvaldes lietām.

Ar tiesas nolik. izdošanu 1864. g., kad tiesas vara tika stingri nodalīta un likumdošanas un izpildu varas, radās arī nepieciešamība regulēt to lietu kārtošanu, kuŗu galvenais mērķis ir zināmu tiesību apsardzība un to esamības apliecināšana, trākstot strīdiem un tiesību aizskarumam, un kuŗas sauc par apsardzības kārtībā iztiesājamām lietām. Bij. Krievijas Valsts Padome (sk. objaņ. na kņ. IV. Sudj. ust. 2-e izd. Gosud. kanc. č. I. str. 672—674) raksturoja to kā tiesāšanas kārtību, kas piemerojama privātu personu to tiesību apliecināšanai vai apsardzībai, kuŗas ir noteiktas civillikumos. (sk. arī S. Gromačevskis — Očranit. sudopr. ievada l. p. VI.). Bij. Kriev. Senāts savos 1867. g. spr. Nr. 177, 1870. g. spr. Nr. 1251 un 1892 un cit. dod šādu definējumu, un proti, ka tiesāšanas apsardzības kārtībā mērķis un priekšmets ir bezstrīdīgo civiltiesību, pie kuŗām pieder mantiskās un personiskās tiesības, apsargāšana, nodrošināšana un izlemšana (opredeļenije). Tādu pašu definējumu dod arī S. Gromačevskis piebilstot, ka ar tiesas līdzdalību un ar tiesas varu notiek vēl arī šādu bezstrīdīgu tiesību apstiprināšana.

Prof. Bukovskis savā civilproc. macības grāmatā (l. p. 666) saka, ka grūti atrast atšķirības pazīmes, kas norobežotu prasības kārtībā iztiesājamās lietas no apsardzības kārtībā iztiesājamām lietām. Prasījumu neapstrīdamība, kuŗu mēģina izbīdīt par apsardzības lietu raksturīgāko pazīmi, nevar tikt atzīta taisni par šo lietu krasāko pazīmi, jo arī prasības kārtībā daudzas lietas strīdi nemaz neizceļas, un turpretim apsardzības kārtībā ir lietas, kuŗām piemīt lielākā mērā strīdus raksturs, un pie šādu lietu kategorijas pieder arī taisni mantojuma dalīšanas lietas. Ja likumdevējs paredzējis, ka visas tās lietas, kuŗas novērojamas tiesbipārkāpuma pazīmes, iztiesājamās prasības, t. i. strīdus kārtībā, tad turpretim, pieskaitot zināmu lietu šķiru pie apsardzības kārtībā iztiesājamām lietām ir pieņemts, ka šajās lietās aktīvās puses ierosinājumu prezumē, ka izdarītu nevis savas personīgās, bet gan pretējas vai abu pusu interesēs (sk. Bukovskis l. p. 667).

Vesturiskā attīstības gaitā līdz XIX. gadu simtenim valdošais bija glosatoru uzskats par šo lietu bezstrīdīgumu (jurisdictio voluntaria), atšķirībā no strīdus jurisdikcijas (jurisdictio contentiosa).

Bet XIX. g. simtenī parādījās vairākas citas teorijas: 1) ka apsardzības kārtības mērķis ir tiesbipārkāpumu prevencija jeb šādas iespējamības priekšlaicīga novēršana, kurpretim prasības procesa nolūks ir likvidēt jau izdarīto tiesbipārkāpumu; 2) kā apsardzības process vērst uz tiesisko attiecību pārgrozīšanu un

jaunradišanu, bet prasības process — uz jau esošo tiesisko attiecību uzturēšanu un aizsardzību; 3) ka šai apsardzības kārtības tiesāšanā nav atbildētāja, kamdēļ šis process esot vienmer vienpusīgs. Tomēr neviena no šīm teorijām nedod skaidru kritēriju, kuŗu varētu piemērot visam apsardzības kārtības lietām, jo zināmu lietu kategorijas pakļaušana prasības vai apsardzības kārtībai atkarājas no likumdevēja ieskata, un apsardzības lietu apjoms dažādās valstīs ir dažāds, un pie mums tiesnesim prasības procesā bieži vien nākas piemērot apsardzības kārtības normas, ja par piem. ir jānodibina aizgādņība mantojuma masai, ja atbildētājs nomirst procesa iztiesāšanas laikā (Civilproc. nol. 862., 1092., 1626. un 1627. p. p.).

Arī šis tiesāšanas kārtības nosaukums par „apsardzības kārtību“ pēc prof. Bukovska apzīmējuma vairāk piemērots šāda procesa mērķim un uzdevumam nekā Vakareiropā pastāvošā terminoloģija: *jurisdictio voluntaria*, *jurisdiction volontaire*, *freiwillige Gerichtsbarkeit*).

Izvedot 1889. gadā agr. Baltijas guberņās tiesu reformu, tika izdarīta arī vietējo materiālo tiesību saskaņošana ar 1864. g. tiesu nolikumu procesa tiesību pamatprincipiem, un vāji attīstītais krievu apsardzības process un zināmu procesuālu normu nesaskaņa ar vietējiem civillikumiem bija par iemeslu tam, ka Baltijas guberņās izstrādāja atsevišķus apsardzības procesa noteikumus un starp citu arī par mantojuma dalīšanu jo vēl vairāk, ka apsardzības lietas tik cieši saistītas ar atbilstošiem materiālo tiesību institūtiem, ka parasti tās apskata civiltiesību kursus un mantojuma dalīšana ietilpst mantošanas tiesību nodaļā.

Apsardzības kārtībā iztiesājamo lietu skaitā, ievēdot šos noteikumus bij. Baltijas guberņās, bija jāievēd tādas lietas, kuŗas nemaz nepazīna bij. Krievijas likumdošana, un arī nepiekrītīgas Krievijas tiesu iestādēm, kā adopcija, personas atzīšana par garā vāju un aizgādņības nodibināšana par tiem, mantas labprātīga publiska pārdošana, uzaicināšanas kārtība un tml.

Un ja daži juridiskie institūti, kā par piem. mantojuma dalīšana, bija paredzēti kā bij. Krievijas, tā arī bij. Baltijas guberņu likumos, tad šie juridiskie institūti, kā saka Hasmans un Nolkens (Položen. o preobrazov. sud. časti v Pribalt. gub. I, p. 152), materiāli tiesiskā ziņā tādā mērā atšķiras no bij. Krievijas likumiem, ka tās procesuālās normas, kuŗas ievestas Krievijas civilprocesa nolikumā, izrādījās par ļoti nepietiekošām, nesaskaņošām ar mūsu bij. Baltijas guberņu vietējo civillikumu noteikumiem un viņās bija jāievēd svarīgi pārgrozījumi. Tamdēļ arī apsardzības kārtībā iztiesājamām lietām priekš Baltijas guberņām bija sastādīti civilproc. nolik. sevišķā nodalījumā sagrupētie noteikumi. Bez tam arī ar pagasttiesu nolikuma 1889. g. 9. jūlija izdošanu starp apsardzības kārtībā iztiesājamām lietām pagasttiesās bija paredzētas arī lietas par mantojuma dalīšanu (pagasttiesu nol. 238.—241. p. p. un 253. p. 2. p.), kuŗi tika at-

celti ar 1921. g. noteik. par prasību un mantoj. lietu izņemšanu no pagasttiesu piekritības (Lik. kr. 266. nr. 1921. g.). Pie šām pagasttiesu funkcijām jāapstājas kaut isumā.

Jāpasvīto, ka pagasttiesu līdzdalība mantojuma dalīšanā bija diezgan ierobežota, jo pagasttiesa varēja tikai palīdzēt mantojuma sadalīšanai, sastādot dalīšanas projektu, kuŗu, ja visi mantinieki piekrita, pagasttiesa varēja apliecināt līdzmantinieku parakstus zem tā, bet ja mantinieki jeb kāds no viņiem nepiekrita, šādam projektam, sastādītam no pagasttiesas, tad pēdējā lietu pie sevis izbeidza un mantiniekiem par sadalīšanu bija jāgriežas pie attiecīgas tiesas. Bet šās funkcijas tika bezgalīgi daudzos gadījumos nepareizi izlietas, jo reti bija tie gadījumi, kur nebija pirmskara pagasttiesu mantinieku apstiprinājuma lietas iejauktas tūlī arī sadalīšanas lietas.

Ar 1933. g. 21. jūnija likumu (Lik. kr. Nr. 152) pagasttiesu likums tika attiecināts arī uz Latgali, kur pagasttiesas nepastāvēja, kā tas bija bij. Baltijas guberņās, un reizē ar to arī tika izdarīti pagasttiesu nolikumā dažādi pārgrozījumi un papildinājumi. Starp citu arī ir palīdzība mantojumu lietu kārtošā un ar papildināto 109⁴. p. atkal pagasttiesām ir atjaunotas mantojuma, kas ietilpst pagasttiesas iecirknī, sadalīšanas tiesības, līdzīgas 1889. gada pagasttiesu nolikumam. Ja pagasttiesa pēc 110. p. var apliecināt ligumslēdžeju parakstus darījumos līdz 1000 latiem, tad 109⁴. p. minētos gadījumos, ja mantinieki piekrit mantojuma dalīšanas projektam, kuŗu sastādījuši pagasttiesa jeb kāds pagasttiesas loceklis, šādus ligumus pagasttiesa var apliecināt par jebkuŗu summu un atkal, ja šis projekts mantiniekus neapmierina, pēdējie var griezties pēc piekritības pie miertiesneša vai Apgabaltiesas, un pagasttiesa pie sevis lietu izbeidz.

III.

Mantojuma dalīšanas lietas pieder pie to apsardzības kārtībā iztiesājamo lietu skaita, kuŗas var tikt uzskatītas ka divpusīgas lietas, lai gan te puses neuzstājas ka prasītājs un atbildētājs, bet tās ir tikai personas ar pretējām interesēm (lūdžejs un pretēja puse). Tiešām arī apsardzības kārtībā jārikojas pēc vispārējiem pamatprincipiem, kas paredzēti Civilprocesa nolikuma vispārējos noteikumos, ciktāl tie saskan un nav pretrunā ar apsardzības kārtībā iztiesājamo lietu īpatnību. Un mantojuma dalīšanas lietas ir paredzēta ne zināmu personas tiesību apliecināšana, bet aktīva tiesas līdzdalība (sankcija), jo mantas sadalīšanā ir zināms civiltiesisks darījums.

Pēc Latv. Civ. Lik. 2677. p., ja mantojums piekritis vairākām personām kopīgi, tad viņām ir tiesība vai nu valdīt to nedalīti, vai prasīt tā izdalīšanu. Kamēr nav notikusi mantojuma resp. kopīpašuma dalīšana, likums (L. C. L. 2678, 2681 un 929. p. p.) paredz un prasa vispāri visu līdzmantinieku vai kopīpašuma līdzdalībnieku kopējo valdīšanu un rīcību par visu mantojumu. Ja

mantojums atrodas ne visu mantinieku faktiskā valdīšanā un rīcībā, tas mantinieks, kuŗš aiz kaut kādiem iemesliem nebūtu vēl iestājies mantojuma valdīšanā, var tikai prasīt no sava līdzmantinieka, kuŗa faktiskā valdīšanā mantojums atrodas, 1) vai nu pieļaut mantojuma kopvaldīšanā vai, ja viņš kādu nebūt apstākļu dēļ to nevēlētos, tad 2) vai nu prasīt saskaņā ar L. C. L. 2684. un 4458. p. p., norēķināšanos par mantojuma valdīšanu, 3) vai uz vispārēja pamata, saskaņā ar L. C. L. 933. p., prasīt tirā ienākuma izdošanu no mantojuma pienācīgā viņam daļā.

Sakarā ar līdzmantinieku varbūtejo prasību neapmierināšanu, dažādiem strīdiem un nesaskaņām līdzmantinieku starpā, pacesļas jautājums par mantiniekam piekritošas daļas izdališanu, un ja nu mantinieki to nevar panākt miera ceļā, labprātīgas vienošanas veidā noslēdzot attiecīgu dališanas līgumu, tad neapmierinātie ar savu stāvokli mantinieki, saskaņā ar L. C. L. 2685. p. un Civilpr. nol. 1641. (2024.) un 1735. p. p., var griezties pie attiecīgas tiesas. Neatkarīgi no tam, mantinieki strīdus jautājumu par mantojuma sadališanu var nodot, saskaņā ar Civilpr. nol. 1642. p., šķīrējtiesas izspriešanai pēc vispārējiem tiesāšanas kārtības noteikumiem, bet ņemot vērā tikai tos gadījumus, kad lietas izņemtas no šķīrējtiesas kompetences pēc Civilpr. nol. 1489. (1368.) p. 2. un 5. pnk. un, proti, kad tā saistīta ar mazgadīgo un citu aizbildnībā vai aizgādībā stāvošo personu labumu, un kad dalībnieku starpā ir personas, kuŗām pēc likuma ierobežotas šās mantas iegūšanas vai valdīšanas un lietošanas tiesības.

Jāpasvitro, ka ar mantojuma sadališanu starp līdzmantiniekiem, kaut arī šai mantojumā ietilpst nekustama manta, un neatkarīgi no tā, vai mantojums tiek sadalīts reālās daļās, vai arī viens no mantiniekiem patur visu mantojumu, izmaksājot pārējiem līdzmantiniekiem viņiem pienākošas daļas naudā, netiek kopejās mantas pārējā īpašumā no vienas personas uz otru, jo ar dališanu īpašuma tiesības netiek nodotas, bet gan tikai noteikti nozīmētas tās daļas, kuŗas katram dalībniekam jau piederejušas, kā to ir aizrādījis jau bij. Krievijas Senāts savās apvienotās sapulces 1911. g. 19. decembra lēmumā Nr. 35, un Latv. Sen. Civ. kas. dep. 1930. g. 27. februāra spriedumā Nr. 515 Elksnišu bl. sūdz. l.

Jautājumā par personām, kas var prasīt kopīga mantojuma sadališanu, sīkāk norādījumi doti L. C. L. 2685.—2691. p. p., un te ir jāatzīmē, ka nepilngadīgos līdzdalībniekus mantojumā atvieto viņu aizbildņi, un mantojuma sadališanu var prasīt tikai ar Bāriņu Tiesas atļauju (2688. p.). Bez tam arī pēc Vidzemes zemes tiesībām (1711. p.) un Vidzemes pilsētu tiesībām (1822. un 1825. p. p.), kamēr pastāv nedalīta manta un atraitņa pārvaldīšanas tiesības par visu mantoto mantu, tikmēr bērni, kaut arī sasnieguši pilngadību, nevar prasīt mantojuma sadališanu (1712. un 1823. p. p.), izņemot, ja pārdzīvojošais

laulātais iestājas jaunā laulībā, vai arī, ja viņš pats atsakās no savām mantas pārvaldīšanas tiesībām, atceļot arī kopmantību un nosakot saskaņā ar likumu (L. C. L. 1722., 1829. un 1831. p. p.) katram līdzmantiniekam — bērnam pienakošos ideālo (domājamo) daļu, noslēdzot par to savā starpā attiecīgu līgumu un ievēdot viņu zemes grāmatās, ja mantojumā ietilpst nekustama manta. Pēc tam katrs no tādiem līdzmantiniekiem var prasīt kopējas mantas sadalīšanu vai nu labprātīgas vienošanās ceļā, jeb arī tiesas ceļā. Sadalīšanas prasīšanas ierobežojumi par labu pārdzīvojušam laulātam ir uzskaitīti piezīmē pie L. C. L. 2686. p. un lieki būtu pie viņiem apstāties sīkāk.

Lai lūgtu par mantojuma sadalīšanu, vai ir vajadzīgs iepriekš apstiprināties mantošanas tiesībās?

Ja mantojums pāriet uz mantiniekiem uz paša likuma pamata (L. C. L. 1693. p.) ar mantojuma atklāšanas momentu, tad dēļ mantojuma iegūšanas vispār mantinieku apstiprināšana mantošanas tiesībās nav prasāma (L. Sen. Civ. Kas. Dep. 1922. g. spr. Nr. 100, 1923. g. spr. Nr. 101 un 1926. g. 28. okt. spr. Nr. 417). Ar mantu devēja nāvi notiek mantojuma atklāšanas un līdz ar to delācija (L. C. L. 1698., 1699. un 1703. p. p.). Delācija dod mantiniekam iespēju iegūt mantojumu (L. C. L. 2621. p.), un taisni tai kārtībā un tai sastāvā, kuŗi pastāvēja delācijas momentā. Mantinieks, kas iegūst un pieņem mantojumu, skaitas par mantinieku jau delācijas momentā (L. Sen. Civ. kas. Dep. 1922. g. spr. Nr. 316 un 137, 1921. g. spr. Nr. 93 un 94 un 1926. g. spr. Nr. 417), un katrs no viņiem var prasīt mantojuma dališanu (L. C. L. 2677. p.), Latv. Senāts savā 1929. g. 27. sept. spr. Nr. 489 Lagzdiņas un c. pr. 1. ir paskaidrojis, ka līdzmantinieki var dališanu izvest arī pirms imobiļa korroborācijas, kuŗa vispār nav vajadzīga, lai mantojumā ietilpstošais imobils pārietu mantinieku īpašumā (L. C. L. 3004. p. 2. piez.). Ja var lūgt par mantojuma sadalīšanu pirms apstiprināšanas mantošanas tiesībās, tad tādā gadījumā, iesniedzot lūgumu par mantojuma sadalīšanu, butu jāpieliek pierādījuma dokumenti, kuŗi vajadzīgi pie apstiprināšanas mantojuma tiesībās, t. i. pierādījumi par mantojuma atklāšanos, viņa sastāvu un par lūdēja un līdzmantinieku tiesībām uz to (sk. Gromačevskis, Ochronit. sudopr. 183. l. p.).

Dalīšanas lietu piekritību nosaka Latvijas rietumdaļā Civilpr. nol. 1628. (2011.) un 1641. (2024.) p. p., pamatojoties uz vispārejiem noteikumiem par piekritību, un tamdēļ arī mantojuma dališana piekrīt vai nu 1) Apgabaltiesai, vai 2) miertiesnesim, pēc mantojuma atklāšanas vietas, t. i. tai tiesai, kuŗas pārziņas robežās bijusi mantojuma atstājaļa pēdeļa dzīves vieta (Civilpr. nol. 1628. p.). Latgalē tagad šo piekritību nosaka Civilpr. nol. 1735. p. ar atsauci uz 1641. p., bet līdz šim bija pēc mantas atrašanās vietas (1736. p.). Ar 1935. g. 20. maija novelu Civilpr. nol. 1736. p. ir atcelts un arī Latgalē mantojuma dališanas lietu piekritība ir

noteikta pēc mantojuma atklāšanas vietas (1641. un 1628. p. p.). Bez tam neatkarīgi no mantojuma šķiras un vērtības, līdzmantinieki uz savstarpējās vienošanās pamata var griezties ar lūgumu par mantojuma sadalīšanu pie vietējā mirtiesneša (1641. p.), jeb arī var nodot šķirejtiesas izlemšanai.

IV.

Vai mantojuma dališanas lietas ir ceļamas tikai apsardzības kārtībā, jeb arī var tikt celtas prasības kārtībā, jo Civilpr. nol. 46. (36⁴.) p. paredz, ka mantojuma dališanas prasības iesniedzamas tam mirtiesnesim, kuŗa iecirknī mantojums atklājies, un vispārējās tiesu iestādes atbilstošais 322. (215.) p. līdz viņa grozīšanai ar 1935. g. 20. maija novelu nosacīja, ka šādas prasības iesniedzamas tai tiesai, kuŗas pārziņas robežās mantojums atklājies? Šie noteikumi dod pamatu uzskatam, itkā varētu celt prasības kārtā arī sūdzību par mantojuma sadalīšanu.

Prof. Vaskovskis savā civ. proc. kursā I. sēj. I. p. 539. norāda, ka prasības sūdzību par mantojuma sadalīšanu mūsu civilprocess nemaz nepielaiž un sadalīšana var notikt vai nu labprātīgas vienošanās ceļā, vai arī caur tiesu apsardzības kārtībā, un saka, ka saskaņā ar 322. (215.) p. pēc X. sēj. I. d. noteikumiem šādu prasību varot celt tikai sieviešu kārtas mantinieki un laulātie, kuŗiem pienākoties likumīgas (ukaznīje) daļas (X. sēj. I. d. 1130., 1132., 1148., 1152. un 1154. p. p.), bet pārējie mantinieki navot prasīt sadalīšanu tikai apsardzības kārtībā. Bet V. Isačenko (Civ. proc. I. sēj. I. p. 193—194.) pilnīgi pamatoti paskaidro, ka šis noteikums Civilpr. nol. 46. (36⁴.) un 322. (215.) p. p. iekļūvis tamdeļ, ka sastādot civilprocesa nolikumu vēl nebija izšķirts jautājums par to, kādā kārtībā tiks izspriestas mantojuma dališanas lietas. Esot pielaizams, viņš saka, ka 1864. g. tiesu nolikumu sastādītāji bijuši domās, ka mantojuma dališanas lietas, kur tiek aizskartas līdzmantinieku tiesības un kuŗas arī var izcelties dažādi strīdi, tiks izšķirtas prasības sūdzību kārtībā un tamdeļ arī ieveda 322. (215.) pantā arī mantojuma dališanas lietas un šo lietu piekritību. Mantojuma dališanas lietu piekritības noteikšana pēc 322. (215.) p. ir ieviesta pārpratuma deļ, proti, nepāparedzot, ka vēlāk šo lietu izšķiršana tiks atzīta par piekritošu apsardzības kārtībā, kādi noteikumi tika izdoti pusotra gada vēlāk, 1866. g. 14. aprīlī un ar kuŗu izdošanu 322. (215.) p. noteikums attiecībā uz mantojuma dališanas lietām ipso facto palika par nedzīvu burtu. Beidzot ar šī 1935. g. 20. maija novelu 322. p. grozīts un teikums par „mantojuma dališanas prasībām stripots, un Tieslietu Ministrija savā paskaidrojumā pie šiem Civilprocesa nolik. pārgrozījumiem atsaucas arī uz V. Isačenko paskaidrojumiem pie 322. (215.) panta. Tikai pareizi būtu, ja šis teikums būtu arī izstrīpots Civilpr. nol. 46. (36⁴.) p. attiecībā uz Mirtiesām.

Paliek, tā tad, spēkā piezīme pie 46. un 322. p. p., kā Vid-

zemē, Kurzemē un Zemgalē šo pantu noteikumi attiecas arī uz strīdiem par mantojuma dalīšanu mājas kārtībā (L. C. L. 2742. p.), t. i., ja starp līdzmantiniekiem ir notikusi savstarpēja privāta vienošanās par mantojuma sadalīšanu. Pie šāda veida vienošanās, izdarītas mājas kārtībā, ir pieskaitāmi arī vienošanās raksti — līgumi, ja uz viņiem līgumslēdzēju paraksti apliecināti vai nu pie notara, jeb kādā iestādē, jo šāda akta sastādīšanā amata persona nekādu dalību nav ņēmusi un šāds dokuments nav uzskatāms par publisku (Latv. Sen. 1921. g. spr. Nr. 46, 1928. g. spr. Nr. 25 un bij. Kriev. Sen. Civ. Kas. Dep. 1913. g. spr. Nr. 74 un 1914. g. spr. Nr. 48), un tamdeļ arī šādi akti ir uzskatāmi par mājas kārtībā sastādītiem aktiem (Privaturkunden, domašņije akti). Un šādos gadījumos katrs no līdzmantiniekiem var apstrīdēt šos darījumus, ja dalībnieka griba nav nodibināta brīvi (L. C. L. 2953. un 2986. p.) un arī pārmērīgu zaudējumu dēļ, ja saņemtais mantojums sastāda mazāk par pusi no pienākošās viņam mantojuma daļas, kas arī prasītajam ir jāpierāda. (Erdmans III. 499. l. p.). Ja dalīšanas līgums noslēgts, apejot viena vai vairāku līdzmantinieku mantošanas tiesības, tad apietiem mantiniekiem tiesība netiek vien celt prejudiciālu prasību dēļ dalīšanas līguma atzīšanas par „nesaistošu“ viņiem, bet arī tiesības tieši celt kondemnācijas prasību dēļ dalīšanas līguma atcelšanas, kā pretlikumiska, yisās šī līguma daļās (sk. Latv. Sen. 1933. g. 25. okt. spr. Nr. 47).

Neapmierinātais mantinieks, iesniedzot lūgumu par mantojuma dalīšanu tiesas ceļā, neuzstājas kā prasītājs, un arī pārejie līdzmantinieki nav kā atbildētāji, bet tas ir tikai personas ar pretējām interesēm. Nav arī jāizdara, kā tas ir prasību sūdzībās, prasības novērtējums, jo pie lūguma iesniegšanas netiek arī ņemta tiesu nodeva, paredzēta Civilpr. nol. 970. un turpm. pantos, un vispārī mantojuma dalīšanas lietas ir bijušas pavisam brīvas no tiesu nodevas samaksas.

Tā kā šās lietas tomēr no visām apsardzības kārtībā iztiesājamām lietām stāv vistuvāk sacikstes kārtībā iztiesājamām lietām (sk. Civilpr. nol. 1644. (1410.) p.), tad ar šī 1935. g. 20. maija Civilprocesa nolik. pārgrozījumiem ir atzīts par vajadzīgu no šām mantojuma dalīšanas lietām ņemt tiesu nodevu, un civilpr. nolik. 1657¹. p. ņosaka, ka tiesu nodevu šais lietās aprēķina spriedumu taisot un to ņem divu procentu apmērā no dalāmās mantas vērtības. Tiesu nodeva piedzenama 1011. p. piezīmē norādītā kārtībā, t. i., tiesa izvilkumus no sprieduma vai lēmuma piesūta piedzišanai Nodokļu Departamentam. Tieslietu Ministrija savos paskaidrojumos piegriež vērību tam, kā fisks, doši vien, var ņemt tiesu nodevu no mantojuma dalīšanas lietām, tā kā principā neesot pamata pieņemt tam izņēmumu tiesu nodevas ziņā. Tikai apmēra ziņā atstāta starpība, lai lielās nodevas, un jau pie lietas ierosināšanas, neņemtu faktiski iespēju izvest dalīšanu tiesas ceļā, pie kam saskaņā ar pārejas laika noteikumiem,

tiesu nodeva ņemama visās tās mantojuma dališanas lietās, kurās taisa spriedumu pēc minētā civilprocesa nolikuma pārgrozījumu un papildinājumu spēkā stāšanās, kaut arī lietas būtu ienakušas agrāk, t. i. pirms šo pārgrozījumu spēkā stāšanās 1935. g. 15. jūnijā. Tomēr 1657¹. p. nenorāda, no kā būtu ņemama šī tiesu nodeva — vai no tā, kas ierosinājis lietu par mantojuma dališanu, vai no pretējās puses. Ir jāpieņem, ka šī nodeva ir jāmaksā visiem līdzmantiniekiem proporcionāli viņu daļām sadalāmā mantojumā. Paliēk atklāts jautājums, vai šo līdzmantinieku atbildība ir solidāra, vai parciāla, t. i. gadījumos, kad neizdotos piedzīt no viena no līdzmantiniekiem attiecīgu tiesu nodevas daļu, vai pārējie nes par to atbildību, jeb nē? Mantojuma pieņemšana starp vairākiem līdzmantiniekiem kopīgi nerada starp viņiem solidāru atbildību (sk. arī L. C. L. 3334. un turpm. p. p.), un kā Erdmans III. l. p. 461. un L. C. L. 2677. p. pasvitro, tad pie nedalītas mantojuma valdišanas katrs no līdzmantiniekiem ir atbildīgs tikai samērīgi ar viņa daļu par visām varbūtejām prasībām. Bet praksē tomēr var bieži gadīties, ka daži no līdzmantiniekiem būs paspējuši pārmērīgi apgrūtināt ar parādiem savas daļas un pie sadalīšanas viņiem vairs nekas nepienāksies. No kā tad piedzīt šo tiesu nodevu? Vai var to piedzīt no vainīgās puses? Bet te arī var būt gadījums, ka no viņa nevarēs neko piedzīt. Ja Tieslietu Ministrija nav to paredzējusi pašā likumā, tad tas ir likuma trūkums, kurš droši vien radīs strīdus stāvokli un neskaidrību ļoti biežos gadījumos. Ja bez tiesu nodevas samaksai neizdotu tiesas spriedumu, tad šo nodevu parasti maksātu tas, kam manta ir atstāta, un grūtību neradītu nemaz tas stāvoklis, ja sadalāmā manta tiktu pārdota torgos un no saņemtās naudas summas varētu ieturēt no visiem līdzmantiniekiem katram piekritušo nodevu daļu. Pareizi būtu, ka no līdzmantiniekiem tiesu nodevu šinī gadījumā piedzītu tikai samērīgi ar viņiem piederošām daļām.

V.

Kas ir jāievero lūdzejam, iesniedzot lūgumu par mantojuma sadalīšanu? Līdzīgi prasības kārtībā iztiesājamo lietu noteikumiem, ir jāizpilda Civilpr. nol. 413. p. noteikums par juridiskās adreses uzrādīšanu tiesas atrašanās vietā, pretējā gadījumā tiesa piemēros Civilpr. nol. 416. p. noteikumus, t. i. atstās pavēstes un papirus tiesas kancelejā. Tas pats noteikums attiecas arī uz pārējo līdzmantinieku iesniegumiem (sk. Civilpr. nol. 413.—415. p. p.).

Lūgumā par mantojuma sadalīšanu jāaizrāda: 1) visi līdzmantinieki un viņu dzīves vietas, 2) dalāmā mantojuma sastāvs un atrašanās vieta, 3) katram līdzmantiniekam piederošās daļas, kā arī attiecīgi dokumenti, uz kuriem lūdzejs dibina savas tiesības — attiecīgs zemes grāmatu akts vai izvilks no zemes

grāmatu reģistra, no kuriem būtu redzams, kāda īsti manta un kādās daļās katram līdzmantiniekam pieder.

Lūgumam arī jāpieliek noraksti no iesnieguma pēc līdzmantinieku skaita (Civilpr. nol. 367. p.) un jāapmaksā kā lūgums, tā arī noraksti ar zīmognodevu, jo preteja gadījumā pēc Civilpr. nol. 373. p. lūgums tiks atstāts bez tālākas virzišanas. Līdzmantinieku izsaukšanu uz tiesas sēdi izdara saskaņā ar noteikumiem par tiesāšanas kārtību prasību lietās pēc Civilpr. nol. 380.—408. p. p. (sk. Civilpr. nol. 1644. p.), t. i. vai nu ar pavēstēm, jeb arī ar publikāciju Vald. Vestn. un ieturot arī termiņus tiesas sēdes nolikšanai, kas paredzēts prasības kārtība iztiesajām lietām.

Visi līdzmantinieki jāuzaicina arī tamdēļ, lai ne tikai paziņotu viņiem, ka ir iesniegts lūgums par mantojuma dališanu, bet arī lai noskaidrotu varbūtejos iebildumus un citus jautājumus, kas saistīti ar priekša stāvošo dališanu.

Pēc visu līdzmantinieku uzaicināšanas (Civilpr. nol. 1644. p., tagad arī attiecas uz Latgali) tiesa visu dališanas lietu nodod vienam tiesas loceklim uzraudzībai un dališanas projekta sastādīšanai. Apgabaltiesas lēmums par lietas uzraudzības nodošanu tiesnesim — referentam nav pārsūdzams blakus sūdzības kārtībā atsevišķi no apelācijas (L. Sen. 1921. g. 28. apr. spr. Nr. 55).

Tiesnesis referents izaicina puses, uzklausa viņu paskaidrojumus, cenšas panākt vienošanos, sastāda mantojuma aprakstījumu un noskaidro viņa sastāvu un vajadzības gadījumā šo sastāva aprakstījumu var uzdot tiesu izpildītājam, bet mantu novērtēšanu parasti izdara caur lietpratējiem, kuŗus vai nu uzdod paši līdzmantinieki pēc savstarpējas vienošanās, jeb arī viņu nevienošanās gadījumā tiesnesis izvēl tos pēc sava ieskata. Bet kā ir, ja starp līdzmantiniekiem izceļas strīdus par dažu mantu piederību personīgi tikai vienam vai otram no viņiem? S. Gromačevskis (Ochranit. sudopr. I. p. 189) saka, ka mantojuma dališana tiesas ceļā, kuŗā piedalās divas pretējās puses, no kuŗām viena prasa sadališanu un otra izvairās no tās, esot līdzīga ar prasības kārtībā iztiesajām lietām, lai gan pēc būtības esot apsardzības lietas, t. i. lietas, kuŗās esot izslēgta iespēja jebkādu strīdu izšķiršanai starp pusēm. Šim viņa slēdzienam beidzamā daļā nevar piekrist, jo ja gan nav pielaižams starp līdzmantiniekiem strīdus par piederošo viņiem mantojuma daļu lielumu, tad tomēr attiecībā uz sadalāmā mantojuma sastāvu un viņa vērtību starp līdzmantiniekiem ir iespējami dažādi strīdi, un tiesai pašai, sadalot mantojumu apsardzības kārtībā, arī ir jāizšķir šīs strīdus par uzrādīto, kā ietilpstošo mantojuma sastāvā, atsevišķu mantu piederību visiem līdzmantiniekiem jeb tikai dažiem no viņiem. Bet ja kāda nebūt trešā persona cēļ strīdu par dalāmās mantas piederību mirušam mantojuma devejām un tā tad tiek celts strīdus pēc būtības par ipašuma tiesībām uz dalāmo mantu, tad dališanas lieta apsardzības kārtībā vai nu ir izbeidzama jeb arī lietas gaita ir apturama līdz strīdus izšķiršanai, jo ap-

sardzības kārtībā, kā to ir paskaidrojis Latv. Sen. savā 1932. g. spr. Nr. 139, tiesa izšķir vienīgi strīdu par dalāmā objekta sastāvu un vērtību. Un tāda gadījumā līdzmantiniekiem ir dota iespēja pierādīt savus apgalvojumus, ka zināmā manta ietilpst vai neietilpst mantojuma sastāvā, ar visiem procesuāliem pierādījumu līdzekļiem — kā ar lieciniekiem, rakstiskiem dokumentiem vai arī ar pusu atzišanos, un reizē ar to tiesa izšķir arī strīdu par dališanas kārtību un veidu, bet nekad ne strīdu pēc būtības par ipašuma tiesībām uz dalāmo mantu (sk. Civilpr. nol. 1643. un turpm. pantu), kādā gadījumā lieta ir vai nu izbeidzama jeb apturama līdz strīdus izšķiršanai prasības kārtībā.

Bieži gadās, ka daži līdzmantinieki ir paspējuši ar saviem personīgiem līdzekļiem uzcelt ēkas uz visiem līdzmantiniekiem kopīgi piederošas un vēl nedalītas zemes, kādas ēkas saskaņā ar L. C. L. 771. p. noteikumiem būtu atzistas par šās zemes daļu, un tāda kārtā pārējie līdzmantinieki varētu prasīt, lai dališanas objektā tiktu ieskaitītas arī šās ēkas. Bet noteikumi par mantojuma dališanu pielaiž iespēju tiesai nodibināt, ka šādas ēkas taisni neietilpst mantojuma dališanas objektā, bet pieder tikai personīgi tam līdzmantiniekam, kas tās ir uzcelis. Noskaidrojot dališanas objekta sastāvu, tiesa nosaka, kas ietilpst tieši dalāmā objektā — par piem. zeme, viņas platība, zemes atsevišķas kultūras, kādas taisni ēkas, un bez tam līdzmantinieks var prasīt arī, lai viņam izdala attiecīgu ienākuma daļu, ja mantojums nav atrādījis visu mantinieku kopēja valdīšanu, un var lūgt iereķināt izdarītos mantojuma lietā izdevumus.

Jautājumā par mantojuma sastāva noteikšanu jāpieturas pie L. C. L. 2692. p. noteikumiem, t. i. ka pirms dališanas sīki jānotic sadalāmā masa, un proti, pievienojams tai viss tas, ko kāds no mantiniekiem jau saņēmis uz priekšu (2684. p.); pievienojami tai nesadalīta mantojuma augļi un citi pieaugumi; atskaitāms svešs ipašums; atlīdzināmi, kam nākas, priekš tā taisītie izdevumi (2682. p.); jānoskaidro visi parādi, kuņi gan nav jānomaksa, bet kuņus var sadalīt līdzīgi mantojuma aktīvam, ņemot tikai to, ka šis parādu sadalījums ir spēkā tikai priekš pašiem mantiniekiem, jo pret kreditoriem ir atbildīgi visi mantinieki attiecīgi viņu mantojuma daļām (L. C. L. 2648. p., sk. arī Erdmans III. l. p. 468.). Bez tam arī izpildāmas novēles, kuņas uzliktas visai mantojuma masai vispār (2647. p.).

Jautājumā par ienākumiem un viņu saņemšanu ir jāizšķir divi momenti — pirmais un galvenais juridiskais jautājums ir jautājums par pašu tiesību uz tādējiem ienākumiem, un otrs — šo ienākumu apmēra noteikšana, kādam jautājumam ir tīri mehānisks un bieži vien vienkāršs aritmetiska aprēķina raksturs, jo pašai lūdzeja tiesībai jābūt jau atzītai ar spēkā stājušos tiesas spriedumu (Civilpr. nol. 1025. (899.) p.). Šis ienākuma apmērs ir nosakāms parasti vispārējās lietās ar izpildu vai aprēķina kārtību pēc Civilpr. nol. 1022. (896.) un turpm. pantu noteikumiem.

Mantojuma dališanas lietās jāpieņem, ka tiesība uz tādu ienākumu ir noteikta jau ar apstiprināšanos mantošanas tiesības, ar tiesas lēmuma stāšanos spēkā, un uz mantojuma dališanas gadījumiem nav attiecināms Civilpr. nol. 1025. p. noteikumi, ka šādu lūgumu iesniegšanai ir noteikts trīs mēnešu termiņš, jo tiesībā prasīt mantojuma sadalīšanu un līdz ar to prasīt noreķināšanos par ienākumiem, līdzmantinieki nav ierobežoti ne ar kādu termiņu. Pretēji šiem Civilprocesa nolikuma vispārējiem noteikumiem, pie mantojuma dališanas ir jāvadās ar materiālo likumu (L. C. L. 2692. p.) regulējošiem noteikumiem. Pie paša ienākuma apmēra noteikšanas, tiesnesis — referents veic sagatavošanas stadiju klātesot pusēm, kuŗas ieradušās, pieaicina vajadzības gadījumā lietpratējus, pārbauda aprēķinu pēc attiecīgiem dokumentiem (Civilpr. nol. 624.—628. p. p.) un ņem vērā šo sastādīto ienākuma aprēķinu pie dališanas projekta sastādīšanas. Tādā kārtā mantojuma dališanas lietās ir atvieglināta pusu darbība un viņiem nav jāierosina blakus lūgumi, bet visi mantojuma sastāva noskaidrošanas jautājumi tiek izšķirti vienā procesa kārtībā, t. i. apsardzības kārtībā, kas ir paredzēta priekš mantojuma dališanas lietām.

Pie mantojuma dališanas Latgalē, esošie tur spēkā materiālie likumi neparedz mantojuma sastāva noteikšanu līdzīgi L. C. L. 2692. p. noteikumiem, jo X. sej. I. d. 1320. p. nosaka tikai, ka mantojuma kopēja sastāva ieliet tikai tā manta, kuŗa piedereja nomirejam, bet nevis mantinieku atsevišķā manta.

Ja Civilprocesa noteikumi par mantojuma dališanu neparedz sīkāki kārtību, kādā ir noteicams mantojuma sastāvs, tad Latgalē būtu piemērojami vispārējie procesa noteikumi un arī noteikumi, paredzēti izpildu kārtībā par aprēķiniem par ienākumiem.

VI.

Rīgas Apgabaltiesā pastāv tāda prakse, ka tiesnesis — referents vai nu uz pusu lūgumu jeb arī pēc paša izveles nodod lietu mantojuma dališanas projekta sastādīšanai vienam no notāriem, dzivojošiem šās tiesas apgabalā pēc Civilpr. nol. 1646. p., pie kam šim notāram tiek uzdots ne tikai „pārzināt dališanas projekta sastādīšanas gaitu“, kā tas ir noteikts 1646. p., bet arī faktiski izstrādāt un sastādīt pašu dališanas projektu, ņemt dalību visās līdzmantinieku pārrunās, uzaicināt viņus dot savus paskaidrojumus, protokolēt tos, pieņemt iebildumus un iesniegumus, un pie dališanas projekta sastādīšanas ņemt vērā visus lietas apstākļus un apsvērt šo jautājumu arī no lietderības viedokļa.

Parasti Rīgas Apgabaltiesā Civilpr. nol. 1647. un 1648. p. p. netiek pielietoti un līdzmantinieki netiek uzaicināti no tiesneša — referenta izraudzīt pēc savstarpējās vienošanās personas, kuŗām tiktu uzdots noskaidrot mantojuma sastāvu un stāvokli, izdarīt aprakstīšanu un novērtēšanu un arī sastādīt dališanas projektu,

bet tiesnesis — referents izrauga vienu no notāriem un uzdod tam sastādīt dalīšanas projektu, pamatojoties uz Civilpr. nol. 1646. p. Turpretim Latgalē, Daugavpils Apgabaltiesa un arī Jelgavas un Liepājas Apgabaltiesas uzdod lietas uzraudzību tiesnesim — referentam, un pēdējais pa lielākai daļai pats arī faktiski izved sadalīšanas projekta sastādīšanu, izbrauc arī pats uz vietas un retākos gadījumos nodod lietu notāram.

Kādas robežas tādos gadījumos var rīkoties notārs? Šās notāra tiesības un pienākumus nosaka Civilpr. nol. 1646. un 1649. — 1653. p. p., t. i. notāram tiesība uzaicināt tiesu izpildītāju palīdzēt sastādīt mantas aprakstījumu un pie mantas novērtēšanas var pieaicināt arī lietpratējus (1649. p.). Viņam jā sastāda arī mantojuma dalīšanas projekts, izteicot savā atzinumā arī pamatus, kuŗus viņš pie tam ir ņēmis vērā. Bez tam arī uz notāru ir attiecināms 1647. p., t. i., viņam ir jānoskaidro arī mantojuma sastāvs, stāvoklis un arī jāizdara viņa novērtēšana, — pēdēja parasti caur lietpratējiem.

Kāds stāvoklis rodas tad, kad kāds no līdzmantiniekiem ceļ iebildumus pret zināmas mantas ieskaitīšanu mantojuma sastāvā, norādot, ka šī manta pieder viņam personīgi, un sniedz vai nu rakstisku dokumentu, vai lūdz to arī noskaidrot ar liecinieku nopratināšanu? Par pamatu pie mantojuma sastāva noteikšanas varētu ņemt to sastāvu, kāds ir uzdots pie mantinieku apstiprināšanas mantojuma tiesībās, bet ļoti bieži laikā starp apstiprināšanu mantojuma tiesībās un dalīšanu ir notikušas lielākas pārmaiņas mantojuma sastāvā un dalīšanas momentā ne vienmēr ir tik viegli noteikt mantojuma īsto sastāvu. Vai var notārs nopratināt lieciniekus, lai noskaidrotu mantojuma sastāvu? Viņš to nevar darīt un viņa tiesības nevar tikt paplašinātas un tadā gadījumā lieta ar attiecīgu pusu lūgumu ir jānosūta tiesai, kuŗa var lemt par liecinieku nopratināšanu un uzdodot to izdarīt tiesnesim — referentam. Kāds stāvoklis rodas pēc liecinieku nopratināšanas, ja otra puse nebūs lūgusi nopratināt arī savus lieciniekus, jeb ja arī tādi būtu nopratināti, jo tiesnesis-referents var atkal nosūtīt lietu notāram mantojuma sastāva noteikšanai un dalīšanas projekta sastādīšanai? Vai notārs var pamatoties uz sniegtiem pierādījumiem, novērtēt tos, it sevišķi liecinieku liecības, un ņemt šos pierādījumus vērā pie dalīšanas projekta sastādīšanas. Liekas, ka uz to viņam ir tiesība un viņš arī var pamatoties uz šiem pierādījumiem un pieņemt vienu vai otru dalāmā mantojuma objekta sastāvu. Līdzmantinieku intereses arī caur to nevarētu ciest, jo tam, kas nepiekrīt šādam dalīšanas projektam, ja to būtu arī pieņēmusi Apgabaltiesa ar savu lemmu, ir taču tiesība pārsūdzēt to, un otrā tiesas instance var atkal pārbaudīt šos pierādījumus un var arī nopratināt jaunus, kā arī pārpratināt vecos lieciniekus, lai noskaidrotu īsto mantojuma sastāvu.

Notāra pieaicināšana un līdzdalība mantojuma dalīšanas pro-

jekta sastādīšana lielā mērā atvieglo tiesas darbību un ar lietas nodošanu vietējam notāram tiek atvieglota arī pusu darbība. Jāievēro arī, ka puses var brīvākī justies savstarpējās sarunās un domu izmaiņā notāra kantorī nekā tiesas sēdē un tādā kārtā šie civilprocesa noteikumi, kuŗi paredz notāra līdzdalību dalīšanas lietu kartošanā, būtu atzistami un ir izradījušies praksē par piemērotiem un noderīgiem. Par notāra darbību un pielaištam varbūtejam nepareizībām mantojumu aprakstot un novērtējot var tikt iesniegtas sūdzības (Civīlpr. nol. 1652. p.) Apgabaltiesai pēc Civīlpr. nol. 1339. p. noteikumiem divu nedēļu laikā no tās dienas, kad pārsūdzamā darbība notikusi. Šās sūdzības izspriežamas pēc Civīlpr. nol. 1099. un 1100. p. p. noteikumiem, t. i., ka šī sūdzība neaptur iesākto darbību, ja tikai tiesa nav taisījusi lēmumu par tās apturešanu. Šās sūdzības ir iesniedzamas blakus sūdzības kārtībā un bez tam var tikt iesniegtas arī sūdzības par lietas vilcināšanu no notāra puses. Ja mantojuma dalīšanu izved paša tiesneša-referenta uzraudzībā, tad arī par viņa darbību var tikt iesniegtas 1652. p. paredzētās sūdzības.

Nododot mantojuma dalīšanas projekta sastādīšanu notāram, lielākā mērā tiek atvieglota tiesas darbība, bet no otras puses nevar neatzīt, ka dalīšanas projekta sastādīšana no paša tiesneša — referenta būtu pareizāki un būtu labāki, ja pats tiesnesis — referents tuvāk iepazītos ar lietas apstākļiem kā uz vietas, tā arī ar pašiem līdzmantiniekiem un viņu priekšlikumiem un iebildumiem, un tādos gadījumos tie pamatojumi, kas minēti dalīšanas projektā, varbūt būtu arī labāk motivēti un arī tiesai, izspriežot lietu, būtu vieglāk vadīties no tiesneša-referenta paskaidrojumiem un apsvērumiem par lietas apstākļiem.

Pareizāki būtu nodot notāram tikai tās lietas, kuŗas ir jāizdara lielāks pēc skaita (kā piem. fabrikas inventāra un tml.) mantu aprakstījums un novērtējums, kas prasītu lieku un ļoti lielu un ilgi velkošos darbību no tiesnešiem, kas jau tā lielā mērā aprauti ar darbiem.

Vai pie notāra kā pusu pilnvarnieki var uzstāties personas, kas nav paredzētas Tiesu iekārtas lik. 331. p. un 280. p. piezīmē un vai notārs var noraidīt tādu pilnvarnieku? Latv. Sen. apvien. sap. 1932. g. 11. okt. un 1934. g. 7. nov. spr. ir pasvitrojis, ka lai gan notāri skaitās valsts dienestā, tomēr notārus nepieskaita tiesu resora amatpersonām, bet tikai personām, kas pastāv pie tiesu iestādēm. Bet tomēr zināmos gadījumos, kā par piem., kad notārs sadala tiesas uzdevumā mantojumu, viņš gan izpilda amatpersonas pienākumus. Bet notārs tomēr šini konkrētā gadījumā nav tiesu iestāde, kas paredzēta Tiesu iek. lik. 331. p., un tamdēļ varētu pielaišt, ka pa to laiku, kamēr lieta atrodas pie notāra, puses varētu speciāli šim gadījumam atvietot sevi ar pilnvarniekiem, kuŗiem arī nav tiesības uzstāties tiesu iestādēs. Zināms, ka tāda persona nevarēs nedz pārsūdzēt notāra darbību tiesā, nedz arī būt par pilnvarnieku vēlāk pie lietas caurskatīša-

nas Apgabaltiesā. Notāram ir tiesība prasīt ne tikai celušos sakarā ar mantojuma dališanas projekta sastādīšanu izdevumus, bet arī tiesība prasīt atlīdzību par savām pulēm, saskaņā ar Notār. nol. 208., 209. un 216. p. p. un atlīdz. taksi notāriem 19. p. (pielik. 8. Notār. nolik.) noteikumiem, pie kam šās atlīdzības apmēru nosaka tiesa, atkarībā no notāra darbības apmēra un lietas rakstura.

VII.

Ja katrs no līdzmantiniekiem var prasīt mantojuma sadalīšanu, tad kādu stāvokli ieņem tā persona, kas ir ieguvusi kādu nebūt mantojuma daļu no līdzmantinieka? L. C. L. 2691. p. nosaka, ka tāda pati tiesība prasīt mantojuma sadalīšanu piekriņ mantojuma pircējam. Arī Latgalē mantojuma sadalīšanu nevar traucēt tas apstākļi, ka kāda nebūt līdzmantinieka daļa ir pārgājusi (pirkšanas-pārdošanas, dāvināšanas vai citā ceļā) trešai personai, tamdēļ ka ar to manta visā savā kopībā nezaudē mantojuma raksturu, bet uz minēto trešo personu pāriet visas tā mantinieka tiesības, kuŗu viņš atvieto (Gromačevskis, Ochraņ. sudopr. l. p. 180., bij. Kr. Sen. 1891. g. spr. Nr. 23).

Vai vēlāki pārgrozījumi pa lietas iztiesāšanas laiku, kuŗi notikuši vai pat tikuši izsaukti vienpusīgi, it īpaši no dališanas ierosinātajū pretiniekiem (par piem. dalāmās mantas daļas īpašnieks atsavinājis trešai personai (vienai jeb vairākām) savas tiesības vai nu uz visu savu mantojuma daļu, jeb arī tikai vienu viņas daļu) var iespaidot to faktisko materiālu, uz kuŗa pamata tiesai lieta jāizsprīez, un vispār, vai var aizskārt lietas ierosinātāja tiesības un intereses? Mantojuma dališanas lietas pielīdzināmas strīdus lietām un iztiesājamās nevis pēc parasto apsardzības lietu noteikumiem, bet viņās uzstājas parti, ar pretējām interesēm un prasībām. Uz vispārēja pamata, tiesai izsprīezot strīdus lietas, vai vispār lietu, kuŗu ierosinājis viena persona, bet kuŗā piedalās vairākas personas ar pretējām interesēm, jāiziet no tiem konkrētiem apstākļiem, kuŗi bija nodibinājušies tai momentā, kad tiesa ievadījusi lietu uz vienas no tām personām ierosinājuma. Dališanas lietās nekrit svarā un tiesai nav jāņem vērā tādi apstākļi, kuŗi nodibinājušies pēc dališanas lietas ievadīšanas tiesā un, vēl vairāk, tādi apstākļi, kuŗus pretēja puse izsaukusi no sevis pēc tam, kad lietu ierosinājis pirmais lūdzējs. Tiesa nevar šai gadījumā lietu izbeigt, ja pretējā puse atsavina savas daļas daļu kādai citai personai un tā pret dališanu protestē, jo tad katru likumīgi ievadītu un jau tālāk virzītu lietu varētu izjaukt un paralizēt, bet šāds stāvoklis runātu pretim L. C. L. 940. p., kuŗš nosaka, kā neviens dalībnieks nav spiests palikt kopējā īpašumā. Šai ziņā nodibinājas tāds pats stāvoklis, kad prasības lietā pretprasītājs būtu savu pretprasību visumā, vai pretprasības daļu cedejis (tālāk nodevis) kādai trešai personai. Arī šai gadījumā šāda cessija nekad nevar novest pie prasības lietas izbeigšanas, bet gan lieta turpināma starp pirmprasītāju un tām personām, kuŗas

tagad kopā reprezentē pretējo pusi, t. i. prasības lieta turpināma, vai ņū pret cessionāru (ja pretprasība tika cedēta visumā), vai pret cedentu un cessionāru kopā, (ja pretprasība tika cedēta tikai daļā). Pēc Civilpr. nol. 1644. p. arī mantojuma dalīšanas lietās tādos gadījumos par lietas gaitu jāpaziņo jau visi tadas lietas dalībnieki, pie kam dalāmās mantības daļas cedents un daļas cessionārs sastāda vienu pašu kopējo „pretējo pusi“ un cessionāra intereses ir pilnīgi solidāras ar viņa cedenta interesēm. Pretējas puses personu skaita vēlāka pavairošana var izsaukt arī tikai pretējai pusei pienākošās daļas sadalīšanu starp vairākām personām, ja viņi to prasa, jeb arī cessionāram pilnīgi iespējams pret savu cedentu ievadīt jaunu dalīšanas lietu. (L. Sen. 1927. g. spr. Nr. 172 Šlesser-Kļaviņ 1.).

VIII.

Mantojuma dalīšanas projektu sastādot ir jāņem vērā pirmām kārtām paša mantojuma devēja norādījumi (L. C. L. 2698. p.) un materiālo likumu noteikumi (L. C. L. 2698.—2734. p. p.) un Latg. civillik. 1322.—1324. p. p. Ta kā šie materiālo likumu noteikumi pēc Latv. Civ. Likumiem ir ļoti plaši, tad šī referāta robežas tie nav domāti sīkākī apskatīt, jo jāapstājas arī ir pie zemnieku likumiem, bet tomēr dažus atsevišķus noteikumus un gadījumus būtu nepieciešami kaut isumā tomēr apskatīt.

L. C. L. 941. p. noteikumi atļauj tiesas ieskatam un brīvai izvēlei izvest mantas sadalīšanu (šie noteikumi piemērojami kā kopējas mantas, tā arī mantojuma dalīšanas lietās), ņemot vērā kā galveno mērķi, lai saņemamās mantojuma daļas būtu līdzvērtīgas katram piederošās daļas apmērā. Šā panta noteikumi atļauj tiesai vai nu noteikt katram daļu in natura, uzliekot vienai daļai zināmus servitutus par labu otrai daļai, jeb arī noteikt zināmu piemaksu naudā, jeb arī atdot mantu visumā vienam ar pienākumu izmaksāt pārējiem pienākošās daļas naudā, vai arī pārdot mantu, sadalot naudu proporcionāli katram piederošai daļai, jeb arī izšķirt ar lozi, kam paturēt mantu un kam izmaksāt naudā. Te mēs varam saskatīt, ka mūsu Civillikumi taisni noteikumos par mantas dalīšanu pieturas pie tā sauc. konstitūtīvās sistēmas, atļaujot tiesai, pēc pašas ieskata, nodibināt pie dalīšanas jaunas līdz šim vēl neesošās tiesības — par piem. var nodibināt dažādus servitutus un arī var ievest hipotēkas uz nekustamo mantu. Bet 941. p. piezīme ierobežo attiecībā uz mantojuma sadalīšanu šās plašās tiesības ar noteikumiem minētiem 2685. un turpmākos pantos.

L. C. L. 2706. p. nosaka, ka ja visi mantinieki vienojas izdalīt savā starpā pie mantojuma piederīgu nekustamu īpašumu dabā, tad tas pielaizams tikai tadā mērā, ciktāl nerunā pretim likumam, kas aizliedz vai nu pārāk saskaldīt īpašumus, vai vispār tos sadalīt. Attiecošies uz pilsētās esošu mantu sadalīšanu dabā ierobežojumi paredzēti L. C. L. 2723. p., pēc kuŗa nekustamu

īpašumu sadalīšana dabā ir pielaižama tikai ar pilsētas valdes atļauju, kas arī ir pilnīgi saprotams, jo sadalīšana ir jāizved saskaņā ar pilsētas apbūves plānu.

Ar agrārās reformas lik. III. daļas 48. p. ir aizliegta lauku zemes turpmāka dalīšana zem 10 hektāriem lielos gabalos, izņemot gadījumus, ja sadalītos objektus izlieto ne lauksaimniecības, bet citām vajadzībām jeb arī likvidē starpgabalus. No Vidz. zemn. lik. 1001. un L. C. L. 2706. p. vispārīgiem noteikumiem izriet, ka uz mantojuma pamata iegūtais nekustamais īpašums var tikt sadalīts starp mantiniekiem reālās daļās, par cik to atļauj likumi, tikai tad, ja uz to vienojušies visi mantinieki. (L. Sen. 1926. g. 29. apr. spr. Nr. 73). Gadījumā, ja daži mantinieki izteikuši vēlēšanos saņemt viņiem piekritošās daļas dabā, bet pārējie prasa māju pārdošanu publiskā izsolē un neviens nav vēlējis paturēt visas mājas dabā, un lai gan māju zemes platība ir tik liela, ka katrs no mantiniekiem var dabūt dabā uz laukiem pat pari par 10 ha zemes un lai te ir jautājums pat tikai par dažu līdzmantinieku izdalīšanu dabā, tomēr pēc L. C. L. 2706. p. nekustamas mantas dalīšana dabā ir pielaižama tikai ar visu mantinieku piekrišanu (L. Sen. 1931. g. spr. Nr. 1475, Garseļa lietā).

Zem agrārās reformas likuma iespaida lauku īpašumu sadalīšana dabā būtu pielaižama plašākos apmēros nekā agrāk, bet tomēr tiesa savā darbībā vēl tagad ir aprobežota ar L. C. L. 2706. p. noteikumiem, un neskatoties uz to, ka faktiski būtu iespējams sadalīt objektu vairākas dzīves spējīgās saimniecībās ar ne mazāku kā likumā paredzēto zemes platību, — tiesa tomēr šai ziņā ir aprobežota ar šiem likuma nosacījumiem, ka reālai sadalīšanai vajadzīga visu mantinieku piekrišana.

Bez tam ar likumu arī ir nodibināta vīriešu kārtas mantinieku priekšrocība pret sievietes kārtas mantiniekiem. Vidz. zemn. lik. 1000. p. piešķir šādu tiesību vīriešu kārtas mantiniekiem paturēt visu dalāmo nekustamo mantu dabā, neatkarīgi no tā, vai dalāmo nekustamo īpašumu vispār būtu iespējams sadalīt divās vai vairākās reālās daļās. (L. Sen. 1926. g. 29. IV. spr. Nr. 73.).

Arī Kurzemes zemn. lik. 122. p. ierobežo sievietes kārtas mantiniekus un nosaka, ka sievietes var mantot nekustamu mantu tikai tad, kad nav vīriešu kārtas mantinieku, kas atrastos ar mirušo tādā pašā radniecības pakāpē kā viņas. Kurz. zemn. lik. 122. un 123. p. p. ir izteikta likumdevēja vēlēšanās, lai nekustama manta paliktu mantojuma devēja cilti (t. i. agnātu rokās — L. C. L. 261. p.). Ar to tiek nodibināta mantinieku rinda (Rangfolge) mājas paturēšanai dabā (Naturalbesitz). Tas mantinieks, kas saņem mājas dabā, saņem kā „praecipuum“ ēkas, neierēķinot tās māju novērtējumā, kuŗam bez tam jābūt mērenam. Šas priekšrocības saistās nevis ar vecāko vīriešu kārtas mantinieku kā tādu, bet ar vīriešu kārtas mājas saņēmēju dabā. (L. Sen. 1931. g. 19. V. spr. Nr. 686. un 1928. g. 23. XI. spr. Nr. 1061.).

Kurzemes zemnieks, ievērojot 130. p. noteikumus, par neapejamo mantinieku neatņemamām daļām var iecelt par māju saimnieku jaunāko dēlu, kuŗš arī tad saņem kā „praecipuum“ ēkas. (L. Sen. 1925. g. 26. febr. spr. Purviņa l.). Viriešu kārtas mantinieki, dalot nekustamu mantu, bauda priekšrocību pret sieviešu kārtas mantiniekiem tādā ziņā, ka viņi dabū kā savu daļu visu šo mantu, samaksājot no tās sieviešu kārtas mantiniekiem viņu pienākošās daļas naudā pēc mērena novērtējuma. Tiesas brīva noteikšana ir ierobežota ar šiem Kurz. zemn. lik. noteikumiem, un sieviešu kārtas mantiniekiem tikai tad var izdalīt daļu dabā, ja tam dod piekrišanu visi viriešu kārtas mantinieki. Turpretim viriešu kārtas mantinieki var pieprasīt, lai mantoto zemes gabalu (izņemot ēkas) sadala starp viņiem dabā, ja to pielaiž zemes platība, bet neatkarīgi no tā, ja tiesa atrod, ka ar sadalīšanu tomēr pēc objektīviem apstākļiem netiek nodibinātas vairākas dzīves spējīgas saimniecības, tad var noraidīt reālu sadalīšanu arī starp viriešu kārtas mantiniekiem.

Kādu daļu pēc Kurz. zemn. lik. var prasīt jaunākais dēls, ja par piem. ir pavisam 4 mantinieki — divi dēli un divas meitas, jo K. Z. L. 122. p. nenosaka, kādu īsti daļu saņem dabā katrs virietis? Ja par to nekas nav noteikts, tad jāpieņem, ka viriešu kārtas mantinieki saņem un var prasīt sadalīt zemi līdzīgās daļās. Konkrētā gadījumā, kad ir tikai divi viriešu kārtas mantinieki — zeme jādala uz pusēm un māsām pienākošās daļas ir izmaksājamas naudā pēc mērena novērtējuma. Iznāk tādā gadījumā, ka jaunākais dēls, kuŗam pieder tikai $\frac{1}{4}$ domāj. daļa, — var tomēr pieprasīt pusi no māju zemes, piemaksājot pārsniedzšo zemes daļas vērtību skaidrā naudā, kā atmaksu savām māsām.

Gadījumā, ja viens no dēliem būtu nopircis jeb citādā ceļā ieguvīš pirms dalīšanas izvešanas no savām māsām piederošās viņam domājamas daļas un, uz notikušo nolīgumu pamata, uz viņa vārda būtu korroborētas $\frac{3}{4}$ domāj. daļas, bet $\frac{1}{4}$ domāj. daļa piederētu otram brālim, tad kādu reālu daļu varētu prasīt pēdējais no viņiem, kuŗam pieder $\frac{1}{4}$ daļa? Ari šinī gadījumā minētais brālis varētu pieprasīt pusi no visas zemes, un, ja saimnieciskie apstākļi to pielaiž, tad tiesai visādā ziņā būtu jāsadala māju zeme uz pusēm, neatkarīgi no tam, kāda ideālā daļa katram pieder, jo K. Z. L. 122. p. nenosaka, kādu daļu dabā saņem katrs virietis. Kā to izskaidrot, ka abiem brāļiem, lai gan viņiem pieder nevienādas ideālās daļas, tomēr dabā tiek piešķirtas līdzīgas daļas? Te jāievēro tas apstāklis, ka pēc K. Z. L. 122. p. sievietes nevar saņemt dabā mantojuma daļu, ja ir viriešu kārtas mantinieki tai pašā radniecības pakāpē, bet saņemt var to tikai naudā, un ja māsas būtu nodevušas kādā nebūt ceļā savas daļas vecākam brālim, tad viņas arī nevar nodot minētam brālim lielākas tiesības, ka tās, kuŗas pieder viņām pašām, un viņu tiesības ir pārgājušas tādā kārtā uz vecāko brāli kā tiesības

uz šo mantojuma daļu vērtību naudā. Iegūstot šās daļas, vecākais brālis ir ieguvis tikai tiesības prasīt attiecīgu daļu izmaksu naudā, un, ja viņš pats būtu samaksājis par minētām daļām tirgus vērtību, tad tomēr pie mantojuma dalīšanas, saņemot tikai pusi zemes, viņš par piederošo viņam vēl $\frac{1}{4}$ domāj. daļu var saņemt no sava jaunākā brāļa attiecīgu vērtību naudā tikai pēc mērenas cenas. Notikušā pirkšanas līguma cenas nevar atstāt iespaidu uz mantojuma dališanu, kaut domājamo daļu ieguvējam būtu jācieš arī caur to zaudējumi. Zināms, jaunākais brālis piemaksās par lieko $\frac{1}{4}$ daļu attiecīgu vērtības starpību naudā vecākam brālim pēc mērenas cenas. K. Z. L. 122. p. piešķirot priekšrocību vīrieša kārtas mantiniekiem, nemaz neuzsver mērķi, paturēt nekustamu mantu mirēja ģimenei; lai viņa pāriet netikai uz mantu devēja vīriešu kārtas līnijām, bet gan nosaka, ka nekustamai mantai jāpāriet uz vīriešu kārtas mantiniekiem, ja vien tie ir mantu devēja asinsradinieki.

Lai gan L. Sen. savā 1928. g. spr. Nr. 1123. ir uzsvēris, ka K. Z. L. 122. p. esot pastripoti taisnības un lietderības principi, tad tam pilnā apmērā nevarētu piekrist, jo kā redzams no iepriekšēja piemēra, tad lietderības princips dominē par taisnības principu, jo sieviešu kārtas mantinieces saņem savas daļas nevis pēc tirgus vērtības, bet pēc mērena novērtējuma un par piem. Derkeveica mantoj. dališ. lietā (T. Pal. L. Nr. 770, 1934. g.) pieņemts ir lietpratēju novērtējums, kuŗš daudz zemāks, nekā novērtējums nodokļu ņemšanai, kuŗš arī daudz zemāks par īsto māju vērtību. No otras puses netiek ievērots arī vienmēr lietderības princips, jo pie sadalīšanas trīs brāļi var saņemt dabā katrs pa vienai trešai daļai, un tādā gadījumā ēkas, kuŗas saņem vecākais brālis un kuŗas bija celtas ar aprēķinu pēc pirmatnējā māju zemes lieluma, līdz ar tādu sadalīšanu un zemes platības samazināšanu zaudē daudz no savas vērtības un nes arī turpmāk saimniecībai liekus izdevumus šādu ēku uzturēšanai. Ierobežojot izmaksu apmēru pēc mērenas cenas, tiek dots liels atvieglinājums saimniecības turētājam, bet toties izstājušies mantinieki pretēji taisnības principam nedabū līdzvērtīgu daļu. Par vīriešu kārtas mantinieku priekšrocībām paturēt nekustamu mantu dabā runā arī L. C. L. 2710. (Vidz. zemes lik.) un 2718. p. (Kurz. zemes lik.).

Ja šie materiālo likumu noteikumi zināmā mērā ierobežo paredzēto L. C. L. 941. p. tiesas brīvo sadalīšanas veida noteikšanu, tad tomēr no L. C. L. 941. un 2699. un turpm. pantu noteikumiem neizriet, ka mantojums obligātoriski būtu sadalāms dabā starp vairākiem vīriešu kārtas mantiniekiem, ja to atļauj pat zemes platums un tiesai ir tiesība pēc apstākļiem un pēc sava ieskata izdarīt dališanu minēto L. C. L. 941. un 2699. p. p. robežās.

Neatkarīgi no minētiem tikko gadījumiem, kuŗi ierobežo brīvo tiesas izvēli un ieskatu izvest mantojuma sadalīšanu, vēl jā-

aizrāda uz gadījumu, kad manta tiek pārdota publiskā izsolē, jo vel vairāk, kā šāds līdzmantiniekiem piederošās mantas sadalīšanas (kopmantības izbeigšanas) veids sastopas praksē ļoti bieži.

Likums kopīgas mantas sadalīšanas kārtībā paredz divu dažādu veidu mantas publisku pārdošanu tiesas ceļā: 1) obligatorisko priekš visiem līdzmantiniekiem, kuŗa tiek izvesta ar nolūku sadalīt iegūto torgos summu proporcionāli mantiniekiem piederošām daļām (L. C. L. 941. un 2699. p.p. un Civilpr. nol. 1655. (2027.) p., t.i. gadījums, kad nav starp mantiniekiem panakta vienošanās par mantojuma dališanas veidiem vispār un par tā dališanu dabā. Tad tiesa no sevis pēc sava ieskata, apsverot lietas apstākļus, var noteikt dališanas kārtību un nolikt dalāmo nekustāmo mantu uz pārdošanu publiskā (piespiedu) izsolē, kuŗa notiek Civilpr. nol. 1236. (1094., 1845.) un turpm. pantu paredzētā kārtībā. (L. Sen. 1927. g. spr. Nr. 172. un 1931. g. spr. Nr. 1475.). 2) Otra veida publiska pārdošana ir paredzēta L. C. L. 2703. un 2704. p.p. un Civilpr. nol. 1656. (2028) un 1663. (2035.) un turpm. p. p., kā labprātīga pārdošana sadalāmās mantas īstenās vērtības noteikšanai, kas var notikt tikai ar visu līdzmantinieku piekrišanu. Ja tādas mantinieku vienošanās nav, tad tiesa arī nevar laist mantu pārdošanā īstenās viņas vērtības noteikšanai.

Mantinieku labprātīgas vienošanās gadījumā mantinieki paši var nozīmēt mantas pārdošanas nosacījumus (Civilpr. nol. 1664. un 1665. p. p.) un pārdošana notiek Civilpr. nol. 1663.—1674. p. p. paredzētā kārtībā. Parasti tādā gadījumā mantinieki paši nosaka cenu, no kuŗas jāsakas izsolei, un nekustamās mantas aprakstišana un novērtēšana nemaz arī netiek izdarīta, kā tas ir paredzēts citos dališanas veidos.

Pie lauku nekustamās mantas sadalīšanas varētu vēlēties tomēr, ka brīvais tiesas ieskats nebūtu ierobežots ar citiem noteikumiem, ka par piem., Vidzemē, kur vajadzīga reālai sadalīšanai dabā visu līdzmantinieku piekrišana, jo agrārās reformas likums pastiprina domu par jo plašāku lauku saimniecību nodibināšanu un tamdēļ varētu atstāt tiesas brīvam ieskatum, ja ir tikai iespējams sadalīt mantu vairākās dzīves spējīgās saimniecībās, izvest šādu reālu sadalīšanu plašāki.

Citos gadījumos tiesai ir tomēr atstāta lielāka izvēles brīvība un tiesa var nodibināt arī jaunas tiesības, kā par piem. servitutus un hipotekas. (L. C. L. 941. p.), sk. arī L. Sen. 1927. g. 27. IX. spr. Nr. 300.

Tiesnesis-referents, sastādot dališanas projektu, vai nu tieši personīgi, vai arī ņemot par pamatu notāra sastādīto projektu, norāda tajā visus apsvērumus, kas likti tā pamatā, un rīkojas pēc Civilpr. nol. 1030.—1034. p. p. noteikumiem (Civilpr. nol. 1653. p.). Viņš: 1) nosaka dienu, kad visiem mantiniekiem jāierodas tiesā, 2) ceļ viņiem priekšā sadalīšanas projektu, 3) uzklausa un protokolē ieradušos mantinieku paskaidrojumus, ie-

bildumus un piezīmes, un lūko tos cauri, 4) nodala strīdīgo no nestridīgā, 5) sastāda dališanas projekta pārgrozījumus, kādi pēc viņa ieskata vēl būtu vajadzīgi, 6) sastāda arī dališanas izdevumu aprēķinu — tiesnesim dienas un ceļa izdevumi, lietpratējiem, lieciniekiem, arī mērniekam vajadzības gadījumā, un 7) iesniedz dališanas projektu tiesas galīgai apstiprināšanai. Parasti šie noteikumi, paredzētie Civilpr. nol. 1030.—1034. p. p., ir tīri formālas dabas un dališanas gadījumos reti tiek piemēroti, jo ja tiesnesis pats izved dališanas projekta sastādīšanu, jeb arī uzdod to izdarīt notāram, visi iepriekš pārbaudāmie apstākļi par mantojuma sastāvu un vērtību jau tiek noskaidroti pirms dališanas projekta sastādīšanas. Iebildumu un pārsūdzības kārtība par šās darbības nepareizību ir paredzēta Civilpr. nol. 1339. p., t. i. divi nedēļu laikā no pārsūdzamās darbības notikšanas. Kad dališanas projekts tiek sastādīts, tad arī jau visi mantinieku paskaidrojumi un iebildumi ir apskatīti, un puse, kuŗa nav mierā ar sadalīšanu, var pārsūdzēt Apgabaltiesas spriedumu.

Rīgas Apgabaltiesā parasti atsevišķs dališanas projekts no tiesneša-referenta nemaz netiek sastādīts, jo parasti uz dališanas projekta pamata, sastādīta no notāra, tiek arī sagatavots Apgabaltiesas lēmums. (Rīgas Apgabaltiesa to apzīmē par lēmumu, bet nevis par spriedumu), un ja pie lietas caurskatīšanas tiesa atrod par vajadzīgu šo projektu papildināt, tad lietu nosūta atpakaļ notāram ar uzdevumu papildināt dališanas projektu.

Tiesa, caurskatot lietu kolleģiālā tiesas sēdē, piedaloties tiesnesim-referentam, var dališanas projektu vai nu apstiprināt, vai, sakarā ar sniegtiem no pusēm paskaidrojumiem, izdarīt tajā zināmus grozījumus, vai arī atstāt to bez apstiprināšanas, uzdodot tiesas loceklim sastādīt jaunu dališanas projektu.

Tiesas spriedumā (lēmumā) jānorāda, kas tieši un kam no mantiniekiem un uz kādiem nosacījumiem tiek izdalīts (par piem. vai tiek pārvesti parādi, vai citiem mantiniekiem jāizmaksā un kādas īsti naudas summas un kādos termiņos), un tiesa arī nosaka, kā sadalās tiesu izdevumi, jo mantojuma dališanas lietas vedamas un izspriežamas pēc noteikumiem, kas paredzēti prasības lietu iztiesāšanas kārtībā (L. Sen. 1921. g. spr. Nr. 22.) un tāpēc arī tiesai ir tiesība lietas vešanas izdevumus sadalīt starp dalībniekiem, saskaņā ar Civilpr. nol. 993. (868.) un 996. (871.) p. p. izteikto principu, t. i., ka lieta, kuŗa ņem dalību vairākas personas, pienākumu atlīdzināt tiesu izdevumus noteic tiesa, samērā ar to, ko katra no viņiem prasījusi vai apstrīdējusi (Kr. Sen. Civ. kas. dep. 1873. g. spr. Nr. 292. un L. Sen. 1928. g. 25. X. spr. Nr. 1123.). Bez tam pat tiesa var piespriest uzvarošai pusei arī tiesas izdevumus (L. Sen. 1928. g. spr. Nr. 824. un 1929. g. spr. Nr. 136.).

Dališanas lietas pēc būtības izspriežamas nevis ar blakus lēmumiem, bet tieši ar spriedumiem, līdzīgi prasības lietām (Civilpr. nol. 1654. p.), jo viņās uzstājas parti ar pretežām in-

teresēm un prasībām, un tajās notiek „duplex judicium“, un tiesa izspriež lietu, izklausījusi lietas dalībniekus (L. Sen. 1927. g. spr. Nr. 172., 1929. g. Nr. 136. un 1921. g. Nr. 22.), un tā tad lieta izšķirama kā strīdus par civiltiesībām. Tiesas spriedumi (lēmumi), ar kuriem mantojuma, resp. kopīpašuma dališana pēc būtības tiek galīgi realizēta un pabeigta attiecīgā tiesā, vai ar kuriem galīgi tiek izšķirts un pieņemts no tiesas kāds likumā paredzētais mantojuma dališanas veids, ir pārsūdzams tikai ar apellācijas sūdzību (L. Sen. 1921. g. spr. Nr. 55.). Arī savā 1926. g. spr. Nr. 216. mūsu Senāts ir paskaidrojis, ka tiesas lēmumiem par mantojuma dališanu ir sprieduma raksturs un viņi tamdēļ ir pārsūdzami apellācijas kārtībā, jo nepārsūdzēšanas gadījumā spriedums stāties likumīgā spēkā.

Par otrās instances spriedumu (lēmumu) vispārējā kārtībā ir iesniedzama kasācijas sūdzība.

Latvijas rietumdaļā tiesas spriedums mantojuma dališanas lieta, kas ir stājies likumīgā spēkā, nav apstrīdams (L. C. L. 2741. p.), jo ar šo spriedumu ir izšķirta strīdus lieta starp pusēm, un te tiek ievērots princips „res judicata jus facit inter partes“. Dališana, kas ir izvesta ar Bāriņu tiesas piepalīdzību, nav atzīstama par tiesas ceļā izvestu mantojuma sadališanu un L. C. L. 2695. p. noteikumos ir saskatāma vēl kārtība, kāda pastāvēja pirms tiesu reformas ieviešanas, kad Bāriņu tiesas izpildīja tiesas funkcijas. Ja starp mantiniekiem atrodas aizbildnībā stāvošas personas, kad sadališanai vajadzīga Bāriņu tiesas piekrišana, tad izvestā labprātīgi mājas kārtībā sadališana var gan tikt apstrīdēta prasības kārtībā (Cvingmaņa VII. sēj. Nr. 1290.).

Latgalē, turpretim, tiesas lēmums par mantojuma dališanu neatņem dalībniekiem, arī tagad vēl pēc šī gada civilprocesa nol. pārgrozījumiem, Latgales Civillikumu 1332. p. norādītos gadījumos viena gada laikā celt prasību par pārdališanu, kādu lietu tiesa izspriež vispārējā prasību kārtībā (Civilpr. nol. 1738. p.). Pēc tiesas sprieduma (lēmuma) spēkā stāšanās Latvijas rietumdaļā izdod pusēm sprieduma (lēmuma) norakstu, uz kura pamata nekustamo mantu zemes grāmatu reģistrī pārraksta uz tā mantnieka vārdu, kam nekustama manta atstāta. Latgalē mantiniekiem izsniedz izpildrakstu, jo tiesas spriedums par sadališanu izpildāms pēc vispārējiem noteikumiem, kas paredzēti tiesas sprieduma izpildīšanai, un ja dališanas objekts ir bijis nekustama manta, tad izpildu raksts iesniedzams zemes grāmatu nodaļai atzīmēšanai zemes grāmatu reģistrī. (Isačenko. Russk. gr. sudopr. II. sēj. 310. l. p.).

Tiesas sprieduma korroborēšanai zemes grāmatās, ja vienam no līdzmantiniekiem ir piespriesta visa nekustamā manta un pārējiem ir noteiktas izmaksas, kaut arī nodrošināmas hipotēkāriskā veidā, vai arī gadījumos, kad nekustamā manta tiek sadalīta reālas daļas starp līdzmantiniekiem, atklājot arī jaunas

folijas atdalāmiem zemes gabaliem, nevar būt par šķēršli tas apstāklis, ka vienam no iepriekšējiem līdzmantiniekiem piederejušā ideālā daļa, vai pat visa nekustamā manta, būtu apgrūtināta ar hipotekām, lietiskām vai kādām citām tiesībām, vai nodrošinājuma, jeb pat piedziņas atzīmēm, jo visi pastāvošie apgrūtinājumi arī turpmāk ipso jure turpina apgrūtināt in solidum visas jaunās patstāvīgās, atsevišķās reālās daļas, pilnīgi neatkarīgi no to personu piekrišanas, kuŗām par labu apgrūtinājumi ir nodibināti. Pat atzīme par piedziņas vēršanu uz nekustamu mantu pati par sevi nevar būt par šķēršli tiesas sprieduma par mantojuma dališanu piespiedu korroborācijai, ar kuŗu arī taisni notiek tiesas sprieduma izpildišana (L. Sen. 1929. g. spr. Nr. 136.).

Mūsu civilprocesa nolikumā nav stingri ieturēta terminoloģija attiecībā uz tiesas spriedumu mantojuma dališanas lietās, jo par piem., 1654. p. runā par „spriedumiem“, turpretim 1738. p., attiecošais uz Latgali, runā par „tiesas lēmumiem“. Arī mūsu Senāts vairākkārtīgi runā par mantojuma dališanas „lēmumiem“ (1926. g. spr. Nr. 216., 1921. g. spr. Nr. 55.), Rīgas Apgabaltiesa izdod lēmuma norakstus, bet Jelgavas un Daugavpils apgabaltiesas sprieduma norakstus. Senāts paskaidro, ka šiem lēmumiem var būt, no procesuālā viedokļa, sprieduma raksturs, un ja mantojuma dališana tiesā tiek galīgi realizēta un pabeigta, tad šis tiesas lēmums ir īsts tiesas spriedums. Ši gada 20. maija civilprocesa nol. pārgrozījumi jau konsekventi pieturas pie nosaukuma „spriedums“.

Ja Apgabaltiesas spriedumi tiek pārsūdzēti apellācijas kārtībā uz Tiesu Palātu, tad saskaņā ar Civilpr. nol. 972. un turpm. p. p. noteikumiem, it kā būtu ņemama arī 4% tiesu nodeva, jo arī mantojuma dališanas lietām piemīt strīdus raksturs un uzstājas parti ar pretējām interesēm? Tomēr par apellācijas sūdzībām mantojuma dališanas lietās tiesu nodeva nekad netika ņemta un arī ar šī gada 20. maija pārgrozījumiem, ievēdot tiesu nodevu pazeminātā apmērā par pirmās instances spriedumu, šī nodeva tomēr nav noteikta par apellācijas sūdzībām mantojuma dališanas lietās. Jau pret 2% tiesu nodevas ievēšanu bija daži iebildumi, jo tas ļoti apgrūtināšot līdzmantiniekus, jo mantojuma lietās nodeva jāmaksā no visas mantas vērtības, bet nevis tikai no to līdzmantinieku daļu vērtības, kuŗi ir ierosinājuši sadališanu jeb arī apstrīd to, bet būtu vēl vairāk apgrūtinājoši, ja prasītu šādu nodevu arī par apellācijas sūdzībām šinīs lietās. Šādas sūdzības ir apmaksājamas tikai ar Rīkoj. par zīmognod. 15. p. 1. pnk. noteikto zīmognodevu Ls 2,— par loksni, kā arī jāmaksā pavēstu nauda un arī jāapmaksā ar zīmognodevu iesnieguma noraksti. Apellācijas sūdzības ir iesniedzamas pēc noteikumiem, kas minēti Civilpr. nol. 854. un turpm. pantos, jo Civilpr. nol. 1654. p. taisni nosaka, ka blakus-, tā arī apellācijas sūdzības iesniedzamas un izspriežamas pēc

Civilpr. nol. noteikumiem, bet tomēr nav piemērojami 867. p. 2. pnk. noteikumi, ka apellācijas sūdzība atstājama bez tālākvirzīšanas, ja nav tai pielikta tiesu nodeva. Iesniedzot par otrās instances spriedumu kasācijas sūdzību Senatam, ir jāiemaksā Civilpr. nol. 914. p. noteiktā kasācijas drošības nauda Ls 150.— apmērā.

Pēc Civilpr. nol. 1657¹. p. tiesu nodevu aprēķina spriedumu taisot, un tādā gadījumā, ja mantojuma dalīšanas lietu izbeidz pirms sprieduma taisīšanas, vai nu uz partu lūgumu jeb arī uz tiesas lēmuma pamata, ja par piem., netiek iemaksāti vajadzīgie līdzekļi novērtējuma jeb sadalīšanas darbu izvešanai, tad arī tiesu nodeva nevar tikt piedzīta no līdzmantiniekiem.

IX.

Ievedot dzīvē Civilprocesa nolik. 4. grāmatu 1866. g. 14. aprīlī, attiecīgā komisija nebija izstrādājusi vispārējos noteikumus šo katēgoriju lietām, kļūdaini domādama, ka šie noteikumi atrodas jau tad spēkā esošās pārējās trijās procesa grāmatās. Tamdēļ arī likums nedeva nekādus atsevišķus vispārējus apsardzības kārtības procesualus noteikumus, jo šīs katēgorijas lietas visvairāk atkarājas tieši no civillikumos norādītiem materiāli tiesiskiem institūtiem. Bet tomēr nekad nav iespējams piemērot apsardzības kārtību patstāvīgi bez dažiem prasības kārtības noteikumiem, jo apsardzības kārtības savādība pie mums pastāv iekš tā, ka procesualie noteikumi doti tikai katrai atsevišķai lietu katēgorijai. Tādus vispārīgus noteikumus izsmelošā veidā neuzskaita arī teorija, un ne tikai pie mums, bet arī, piemēram, Vācijā, kur šī kārtība nostādīta kā patstāvīga — atsevišķā no Civilprocesa likumā un satur vispārīgo daļu no vairākiem desmit pantīņiem. (Lent. freiwillige Gerichtsbarkeit, 1925. g. 8. l. p.). Apsardzības kārtības noteikumi neietilpst arī Austrijas civilprocesā, bet sastāv no atsevišķiem nolikumiem. Arī E. Helvichs kursā „Ochraňit. sudopr.“ ievietotā prof. G. Engelmaņa civilpr. kursā pieved tikai 9 no vispārīgiem noteikumiem (491.—498. l. p.), aizrādot, ka mazāk vispārīgi noteikumi minēti pie katra institūta atsevišķi.

Jautājumā par to, vai apsardzības kārtībā var papildus piemērot arī prasības kārtības procesa likumu principus, ir devis pozitīvu atbildi jau bij. Kriev. Senāta apv. sap. savā 1877. g. spried. Nr. 14., nosakot, ka, lai gan zināmais noteikums ievietots noteikumos par procesu strīdus lietās, bet nevarot būt šaubu, ka šis noteikums obligatorisks arī pārējās civilrakstura lietās, jo vēl vairāk, ka pēc mūsu sistēmas apsardzības kārtība ir mūsu civilprocesa nolikuma daļa. Un vēlāk savā 1912. g. spr. Nr. 22. bij Kriev. Senāta C. K. D. nāk pie principiālā slēdziena: „Kā vienā, tā otrā procesā tiek izšķirti tie paši tiesību jautājumi un galvenā starpība pastāv iekš tam, ka apsardzības kārt-

tībā tiesa izrāda lielāku iniciatīvu pie materiāla izvēles un pie apsveramo jautājumu izšķiršanas un mazāk saistīta ar pusu prasījumiem.“ Tādā ceļā iet arī teorija, Prof. Lents savos „Grundsätze des Verfahrens“ (Freiwillige Gerichtsbarkeit, Berlin, 1925. § 9. l. p. 11.) sevišķu svaru liek uz katras apsardzības kategorijas procesa mērķi. Arī E. Helvichs savā „Ochraņ. sudopr.“ izejot no šiem principiem, pie katra atsevišķa apsardzības kārtības institūta, piemēroja attiecīgus prasības kārtības, resp. vispārīgās daļas (1.—34. p. p.) proceslikumus, ciktāl viņi nerunā preti institūta garam, un nav izslēgti ar tiem noteikumiem, kādi specialī izdoti attiecībā uz šo kategoriju, uzrādot tieši kāds civilprocesa likuma pants jāpiemēro.

Mūsu civilprocesa nolikuma 1932. g. kodifik. nod. izdevumā, pārkārtojot IV. grām. noteikumus par apsardzības procesu, ir jau dots plašāks virsraksts, apzīmējot to par „sevišķu tiesāšanas kārtību“. Specialī par mantojuma dalīšanu tiesas ceļā mūsu Senāts vairākkārtīgi ir pastrīpojis, ka šās lietas izšķiramas kā strīdus par civiltiesībām (1929. g. spr. Nr. 136.), viņās tiek izšķirts strīds par daļamā objekta sastāvu un vērtību un dalīšanas veidu (1932. g. spr. Nr. 139.), ka viņās uzstājas parti ar pretejam interesēm (1927. g. spr. Nr. 172.), un šās lietas vedamas un izspriežamas pēc noteikumiem, paredzētiem prasības lietu iztiesāšanas kārtībā (1928. g. spr. Nr. 1123.).

V. Isačenko savā rakstā „Mūsu apsardzības process“ Tiesl. Min. Vēstn. 1899. g. Nr. 2, izsaka domu, ka mantojuma dalīšanas procesa kārtībā esot daudz tīri formāla rakstura, jo parasti tiesa nolemjot par dalīšanas sākšanu, nodod tūlī lietu tiesnesim-referentam, pēdejais, pa lielākai daļai tūlī lietu nosūta vienam no vietējiem notāriem, kuŗš var prasīt tiesu izpildītāja palīdzību, un pēdejais var savukārt griezties pie policijas dēļ palīdzības. Tamdēļ V. Isačenko norāda, ka šāda kārtība esot netaisnīga un nelietderīga, un ka šī kārtība jāpārgroza, ņemot par pamatu, ka ikviens strīds par civiltiesībām un tāpat arī mantojuma dalīšanas lietas būtu iesniedzamas kā parastās prasību sūdzības, piestadot pierādījumus par mantojuma sastāvu ar attiecīgu novērtējumu. Un ja pretējā puse neceltu strīdu par to, tad šie prasītāja dati būtu atzīstami par pareiziem, pretējā gadījumā jārikojas pēc vispārīgiem procesa noteikumiem par pierādījumu speku un visi strīdi par atsevišķo mantojuma sastāva daļu piederību tikai vienam jeb otram no līdzmantiniekiem ir izšķirami atsevišķi prasības kārtībā, līdz kāda jautājuma izšķiršanai lietas gaita par mantojuma sadalīšanu esot jāaaptur.

Ja šiem V. Isačenko slēdzieniem pilnā mērā nevar piekrist, tad tomēr galvenā doma, ka mantojuma dalīšana tiesas ceļā nav vienkārša apsardzības kārtībā iztiesājamā lieta, bet ir pilnīgi līdzīga prasības lietam un padota arī lielākā daļā vispārējiem procesa noteikumiem, ir pastiprināta pilnā mērā ar mūsu Senāta vairākiem iepriekš pievestiem spriedumiem. Arī Tieslietu

Ministrija savos motivos pie šī gada civilprocesa nol. pārgrozījumiem ir pasvitrojusi, ka mantojamā dališanas lietas pēc sava šatura ir istas strīdus lietas un tikai nodevu apmēra ziņā atstāta starpība.

Ar vienādu civillikumu piemērošanu visā Latvijas teritorijā atkritis arī Civilpr. nol. 1738. p., kuŗš pamatojas uz Latgales civillik. 1332. un 1335. p. p. noteikumiem par to, ka tiesas lēmums neatņem lietas dalībniekiem tiesību zināmos gadījumos lūgt par pardališanu un šis lūgums ir skatāms cauri kā parastās prasību sūdzības.

X.

Jautājums par mantojuma dališanu ir ļoti akūts un Tieslietu Ministrija ir piegriezusī šim jautājumam lielāku vērību, jo šī referāta sagatavošanas laikā ir grozīti Civilprocesa noteikumi, kas skar šo jautājumu, un beidzamā laikā arī sagatavots materiālo likumu grozījums, kuŗš noteic ārpus pilsētu administratīvām robežām esošās lauksaimnieciskā rakstura zemes dališanu. Latv. Civ. Likumos šos noteikumus ir paredzēts ievest no 2707. līdz 2723. pant. un līdz ar to tiks atcelti zemnieku likumi. Šajos jaunos likuma noteikumos tiek arī ievesti daži pavisam jauni principi mantojuma dališanas lietās un ir notikusi arī atkāpšanās no līdzšinējās prakses un pamatprincipiem.

Ja sakarā ar agrārreformas izvešanu un zem viņas iespaida māju zemes dališana tika pielaista plašākos apmēros un mazaizņimniecības mūsu apstākļos tika atzītas par piemērotāko saimniecības veidu, tad tagad ir atrasts par lietderīgāku ierobežot sīksaimniecību skaita stipru palielināšanos.

Ar jauno likumu tiek ierobežota jaunu saimniecību radišana zem 20 ha zemes platības (2707. p.), lai saimniecībai būtu tāda ienesība, kas nodrošina līdzekļus vidējās lauku ģimenes dzīves vajadzībām un saimniecības izdevumu segšanai (2708. p.) un lai dališanā nezustu tās kapitālās vērtības, kas ieguldītas ēkās un lai ēkas varētu joprojām lietderīgi izmantot (2711. p.).

Līdzšinējās priekšrocības uz saimniecības paturēšanu pēc dzimuma vai vecākuma (VZL 1000. un 1001. p. p. un KZL 122. un 123. p. p.), tiek atņemtas, un ir ņemts jauns pamats — tuvums lauku dzīvei un arodveidīga nodarbošanās ar zemkopību, bet līdzīgos apstākļos priekšrocība tam, kas var iespējamāki norēķināties ar līdzmantiniekiem (2714. p.). Priekšroka uz ēku paturēšanu ir paredzēta tam, kas strādājis saimniecībā bez sevišķas atlīdzības.

Ja KZL 122. p. tagad paredz izmaksu līdzmantiniekiem pēc mērena novērtējuma, kāds noteikums atvieglo saimniecības paturētajam turpmāku darbību un izsargā saimniecību no nīkuļošanas, bet savukārt runā pretim taisnības principam un visu līdzmantinieku tiesībai saņemt vienlīdzīgas mantojuma daļas, tad ar jauno likuma grozījumu ir noteikti pasvitrots, ka saimniecības paturējais

ir sargājams no nastām, kas viņam nav pa spēkam, t. i. no pārmerīgām izmaksām līdzmantiniekiem. Valsts intereses prasa saimniecības saglabāšanu un privātām interesēm te ir jāpiekāpjas valsts vispārējās saimniecības interešu priekšā. Tas ir pavisam jauns princips, kur līdzmantinieku vienlīdzības tiesībām ir jāpiekāpjas pret augstākām vispārējām valsts interesēm. Lai paliellošais saimniecības turētājs vēlāk pārdodot saimniecību nedzīvotos, tad pārējie līdzmantinieki var prasīt vai nu starpības piemaksu starp novērtējumu, kas ņemta par pamatu pie izmaksām un tirgus vērtību (2722.), jeb arī pārējiem līdzmantiniekiem pieder pirkšanās vai izpirkšanās tiesības (2723. p.). Šās priekšrocības ir paredzētas, ja dabā saņēmējs atsavina saimniecību pirms 10 gadu notecējuma.

Bez tam pēc 2721. p., ja mantiniekam, kas saņem mantojumu dabā, jādabū skaidrā naudā priekš izmaksām vairāk par 50 proc. no saņemamā mantojuma vērtības, vai viņš nevar dabūt līdzekļus no ilgtermiņa kredītiestādes, tad tiesa var atļaut izdarīt atmaksas pa daļām un pēc apstākļiem var noteikt izmaksas laiku līdz 10 gadiem.

Visam šim likuma grozījumam par lauksaimnieciska rakstura matojumu dalīšanu ir viens mērķis — uzturēt un saglabāt saimniecību no pārmerīgām nastām un no nelietderīgas saimniecību šamazināšanas, sargājot ar to arī vispārējo valsts saimniecību, un šo interešu priekšā ir jāpiekāpjas privātām interesēm un līdz ar to dabū attaisnojumu tie atvieglinājumi un priekšrocības ko dabū saimniecības paturētājs dabā pret pārējiem līdzmantiniekiem.

81737

TEZES.

- 1) Mantojuma dališana tiesas ceļā ir viens no kopmantības izbeigšanas veidiem un dališanas kārtību nosaka ne tikai mūsu Civilprocesa noteikumi, bet jo lielākā mērā attiecīgais materiālo likumu institūts.
- 2) Pie tiesu reformas ieviešanas 1889. gadā bij. Baltijas guberņas mantojuma dališanas lietām, ņemot vērā vāji attīstīto bij. Krievijas apsardzības procesu, tika izstrādāti un ievesti civilprocesa nolikumā sevišķi pārgrozījumi, pieskaņoti vietējo materiālo likumu noteikumiem.
- 3) Pagasttiesu piepalīdzība mantojuma dališanas lietu kārtošanā ar pēdējā laika likumdošanu ir atzīta par vēlamu, bet gan stingri noteiktās robežās.
- 4) No visām apsardzības kārtībā iztiesājamām lietām, mantojuma dališana stāv vistuvāk sacīkstes kārtībā iztiesājamām lietām, viņas izšķiramas kā strīdus par civiltiesībām pēc noteikumiem, paredzētiem prasības lietu iztiesāšanas kārtībā.
- 5) Ar mantojuma sadališanu nenotiek kopējās mantas pāreja īpašumā no vienas personas uz otru, bet gan tiek noteikta daļa, kāda pieder katram līdzmantiniekam kopējā mantā.
- 6) Mantojuma dališanu var prasīt katrs līdzmantinieks un arī viņu tiesību pārņēmēji, neatkarīgi un pat pirms apstiprināšanās mantošanas tiesībās, izņemot zināmus gadījumus, kā par piem. VZL 985. un L. C. L. 1712., 1823., 2686. p. un piez., 1770. un c.
- 7) Atceļot ar 1935. g. 20. maija Civilpr. nol. grozījumu 322. p. noteikumu par mantojuma dališanas lietu caurskatīšanu prasības sūdzību ceļā, būtu nepieciešami arī grozīt atbilstošo miertiesās 46. p., jo mantojuma dališanas lietas skata cauri apsardzības kārtībā un tikai gadījumos, ja ir notikusi iepriekšēja vienošanās mājas kārtībā par mantojuma sadališanu un ja starp līdzmantiniekiem izceļas strīdus, tad lieta jāizšķir ar prasības sūdzību. Latgales sevišķu kārtību nosaka C. P. L. 1738. p.
- 8) Tiesa mantojuma dališanas kārtībā nevar ielaisties strīdus izspriešanā par dalāmā objekta piederību mantojuma devējam, t. i. strīdū pēc būtības par īpašuma tiesībām uz dalāmo mantu, bet šai kārtībā var izšķirt vienīgi strīdu par dalāmā objekta sastāvu un vērtību, kā arī par dališanas kārtību un veidu.
- 9) Notāru līdzdarbība mantojuma dališanas lietās ir stingri noteikta Civilpr. nol. 1646. un 1648.—1653. p. p. un nevar tikt paplašināti tulkota. Notāru līdzdarbība ir paturama arī uz priekšu, jo atviegļina tiesas darbību.

- 10) Mūsu civillikumi mantojuma dališanas lietās pieturas pie tā saucamās konstitūtīvās sistēmas un tiesa sadalot mantojumu var nodibināt jaunas, līdz tam vēl neesošas tiesības.
- 11) Tiesas plašās tiesības pēc L. C. L. 941. p. mantas dališanas lietās ir ierobežotas vairākos gadījumos, kā par piem. ar dzimuma un vecākuma priekšrocībām (K. Z. L. 122. un 123. p. p., V. Z. L. 1000. un 1001. p. p., L. C. L. 2710. p. un c.), ar noteikumiem, ka nekust. mantas reālai sadalīšanai (L. C. L. 2706. p.) un arī publiskai pārdošanai īstenās vērtības noteikšanai (L. C. L. 2703. p.) vajadzīga visu mantinieku piekrišana.
- 12) Mantojuma dališanas lietas tiesa galīgi izšķir ar spriedumiem, kuņi pārsūdzami nevis ar blakus sūdzībām, bet apellācijas kārtībā, lai gan praksē dažas tiesas apzīmē to par lēmumu. Vēlams, lai pieturētos pie vienāda nosaukuma „spriedums“.
- 13) Mantojuma dališanas noteikumu ievieošana apsardzības kārtībā iztiesājamo lietu skaitā neatbilst dališanas lietu īstam raksturam un pareizāks ir tagad pieņemtais Civilpr. nolik. IV. grāmatas virsraksts — sevišķa tiesāšanas kārtība.
- 14) Jaunais likuma projekts pie lauksaimniecības rakstura zemju dališanas pastāvošā visu mantinieku vienlīdzības principa vietā ienes jaunu principu, ka mantinieku individuālām tiesībām ir jāpiekāpjas vispārējo valsts interešu priekšā.

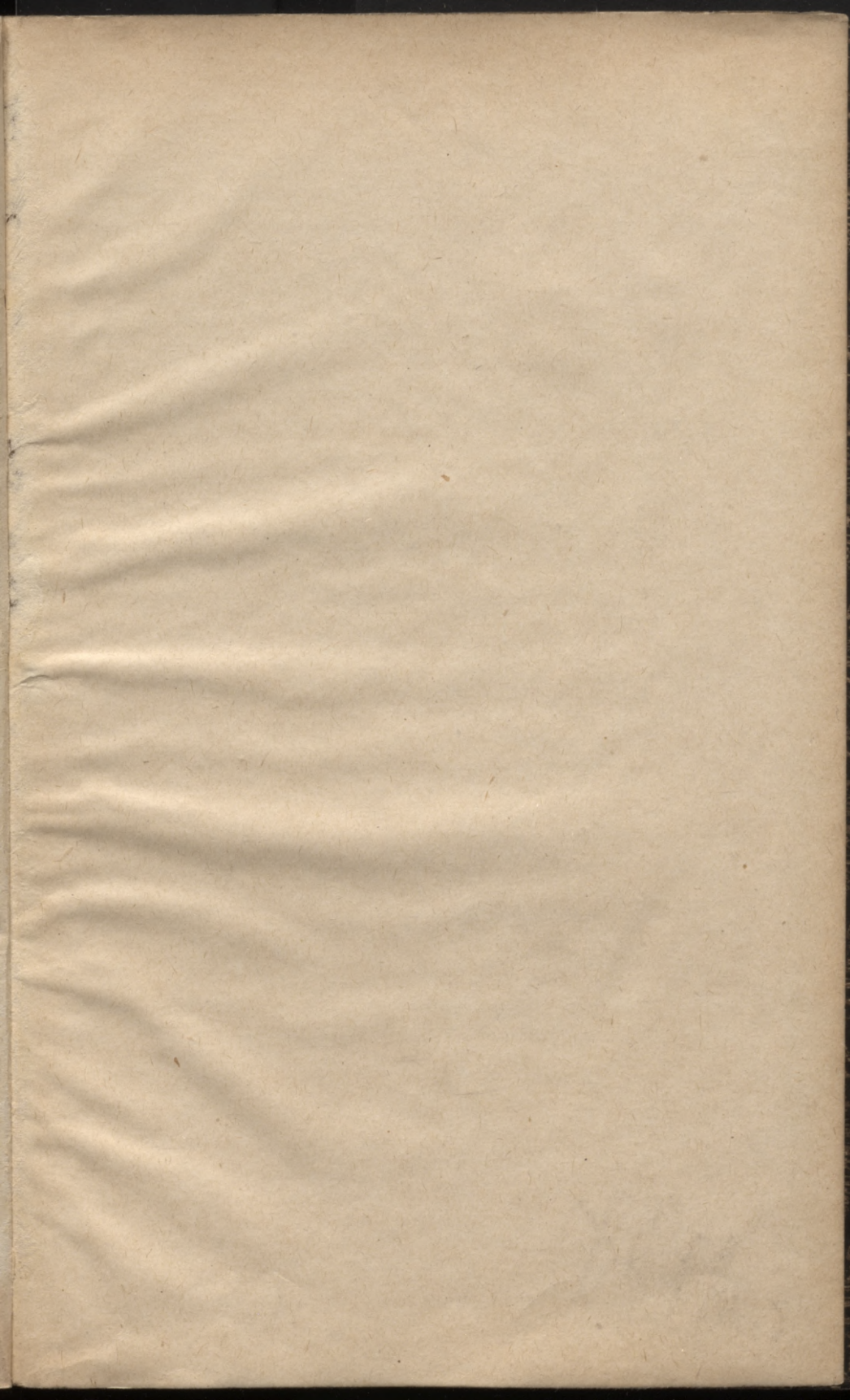
Avoti.

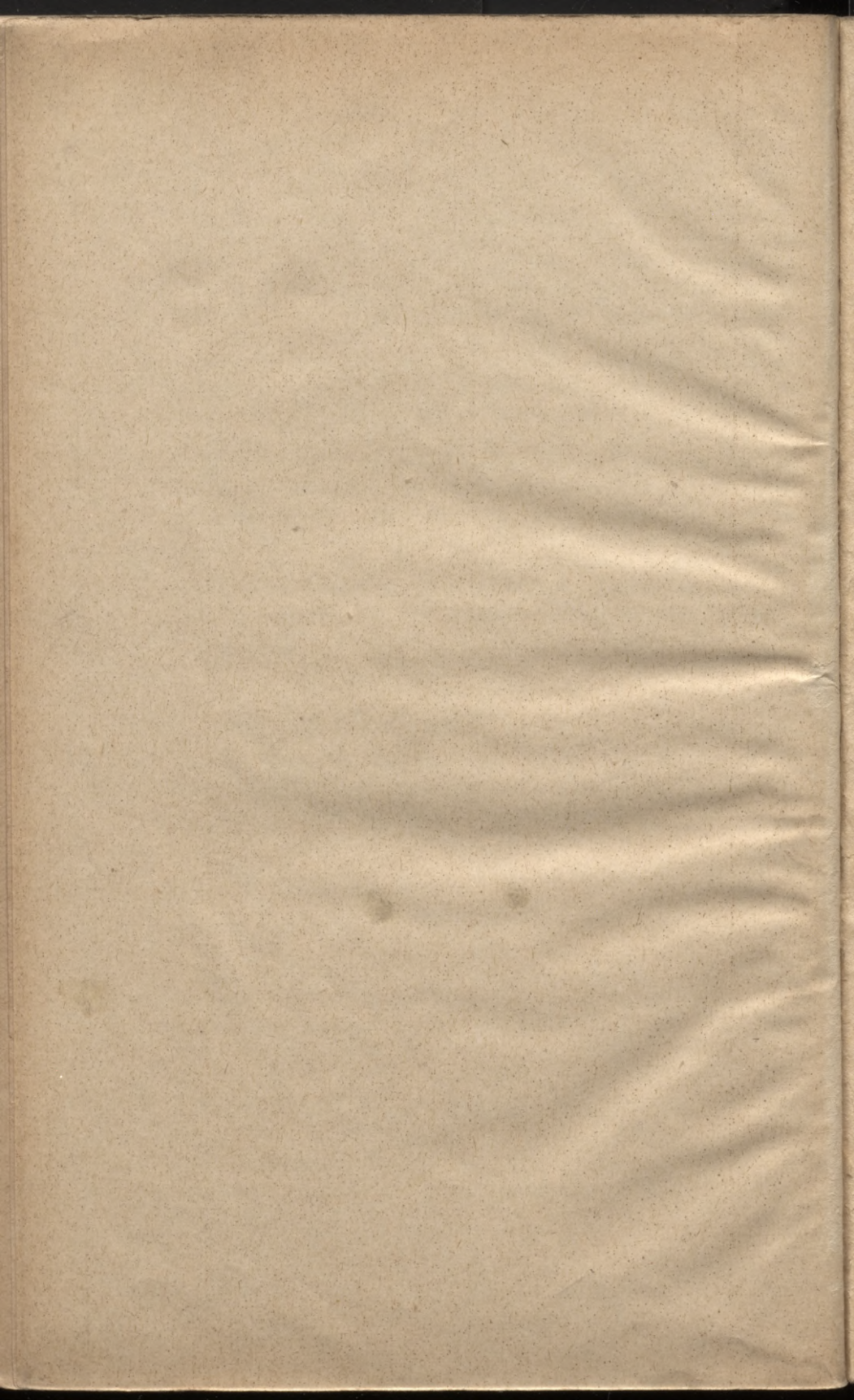
- 1) V. Bukovskij, Svod. graždansk. uzakon. s komentarijami.
- 2) Vietejo civillikumu kopojums.
- 3) Prof. V. Bukovska, Civilprocesa mācības grāmata.
- 4) S. Gromačevskis, Očranit. sudoproizvodstvo.
- 5) Isačenko, Russk. Gr. sudopr.
- 6) Isačenko, Naše očranit. sudopr. Ž. M. I. 1898. g. 7. nr. un 1899. g. 1. un 2. nr.
- 7) Conrad Hellwig, System des deutschen Zivilprozessrechts. 1912. g.
- 8) F. Gasman un A. Noļken, Polož. o preobrazov. sud. časti v Prib. gubernj.
- 9) E. Helvig, Očranit. sudopr. ieviet. prof. I. Engelmaņa Kriev. civilpr. kursā.
- 10) Prof. Lent, Freiwillige Gerichtsbarkeit, Berlin, 1925.
- 11) Latvijas Senāta Civilā Kasācijas departamenta spriedumi (Konradi un Valters).
- 12) Prof. Vaškovskis, Civilpr. kurss.
- 13) Erdmann, System d. Privatrechts der Ostseeprovinzen.

51737

18. SEP. 1935

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309018161